

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
АРХЕОЛОГІЧНА ЕКСПЕДИЦІЯ
КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Білинський О. О.
Потоцький О. С.
Ходукіна Ю. М.

НАУКОВИЙ ЗВІТ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ
ПАМ'ЯТОК СКИФСЬКОГО ЧАСУ
В СУМСЬКОМУ РАЙОНІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2023 РОЦІ

Відкритий лист №134/23
виданий 29 серпня 2023 року

Дозвіл №
від

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ.....	4
ГОРОДИЩЕ МАЛИЙ ВИСТОРОП.....	6
Історія дослідження пам'ятки.....	6
Розташування та опис.....	6
Розкоп 1.....	7
Розкоп 2.....	9
Шурфування.....	10
ГОРОДИЩЕ ВОРОЖБА.....	13
Історія дослідження пам'ятки.....	13
Розташування та опис.....	13
Шурфи.....	14
ПОСЕЛЕННЯ ПІСКІВКА.....	15
ВИСНОВКИ.....	16
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	17
АЛЬБОМ ІЛЮСТРАЦІЙ ТА ДОДАТКИ.....	18
ПОЛЬОВИЙ ОПИС.....	68
ІНВЕНТАРНИЙ ОПИС.....	77
ДОДАТОК 1. АРХЕОЗООЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТКИ МАЛИЙ ВИСТОРОП ЗА МАТЕРІАЛАМИ РОЗКОПОК 2023 РОКУ.....	83

ВСТУП

У вересні 2023 року Археологічною експедицією Києво-Могилянської академії проводилися археологічні дослідження пам'яток скіфського часу, розташованих біля сіл Малий Вистороп та Ворожба Сумського району (Відкритий лист №134/23, форма 1).

Дослідження були організовані Києво-Могилянською академією і все матеріальне забезпечення належить їй. Роботи є частиною виконання проекту “Система заселення скіфського часу Дніпровського лісостепоного лівобережжя, як відображення культурно-історичних процесів II” й фінансувалися грантом Фонду Мирослави Іванців та особистими коштами.

У роботі експедиції брали участь:

Олег Білинський, доц., к.і.н., завідувач кафедри археології НаУКМА;

Юлія Ходукіна, аспірантка кафедри археології НаУКМА;

Олексій Потоцький, аспірант Інституту археології НАН України;

Студенти кафедри історії НаУКМА: Марія Шипунова та Роман Жила;

Студенти кафедри археології НаУКМА: Ярослав Кузьменко та Андрій Свиридов;

Лариса Білинська, завідувачка сектору археології СОКМ;

Волонтери: Данііл Сорокін, Наталя Ізваріна, Олександр Господенко;

У камеральній роботі в лабораторії, крім названих вище, допомагали студенти кафедри історії НаУКМА: Марія Шипунова, Марія Фітьо, Анна Гамуза, Вікторія Гуменна, Євгенія Глушак.

Роботи здійснювалися з метою розкриття наукової теми згідно з дослідженням за плановою темою кафедри археології НаУКМА (Дослідження проблем первісної історії України на підставі новітніх даних археології та антропології від появи тут людини до розвиненого середньовіччя включно. Державний реєстраційний номер: 0122U002616; Дата реєстрації: 20-05-2022).

Основною метою робіт було дослідження городищ і поселень скіфського часу, що дасть можливість скласти загальне уявлення про пам'ятки регіону означеного періоду.

Задля реалізації цієї мети:

- проводився візуальний огляд пам'яток, зйомка планів та опис фортифікацій;

- встановлення характеристик культурного шару та концентрації знахідок;

- розкопки в перспективних місцях;

Опис методики, яка використовувалася для реалізації завдань, буде подано далі.

Проведені дослідження є продовженням проекту вивчення пам'яток скіфського часу басейну р. Псел, які здійснювалися у 2020 та 2021 роках (Білинський, Ходукіна 2020; Білинський, Потоцький, Ходукіна 2023; Білинський, Потоцький, Ходукіна 2022; Bilynskiy, Khodukina, Pototskiy 2023).

У процесі досліджень використовувалося таке спеціальне обладнання:

- теодоліт 2Т30П;
- нівелір МРТУ 3-952-69;
- GPS модуль в телефоні Xiaomi Mi 9T Pro;
- металошукач Garrett AT Pro international.

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

Городища, обрані для дослідження, хоча й давно відомі в літературі, досі не вивчалися повноцінно, що не давало можливості скласти уявлення навіть про їх загальні характеристики. Саме це стало метою наших досліджень. Виходячи з цього, ми вирішили продовжити початі в 2020 році роботи на городищі Малий Вистороп. Головним спостереженням з перших робіт була вкрай мала насиченість культурного шару городища. Проте в одному з шурфів (Шурф 3 за Білинський, Ходукіна 2020, с. 6-7, 10) вдалося зафіксувати більш-менш репрезентативну вибірку знахідок. Оскільки такий підхід - шурфування в кількох місцях у пошуках культурного шару, тоді себе виправдав, ми вирішили діяти подібним чином далі та продовжили **шурфування**. Щоб уникнути плутанини з номерами шурфів та роками - ми продовжили нумерацію 2020 року, таким чином шурфи 2023 року починалися з номера 4. Подібний підхід із шурфуваннями було застосовано й на городищі Ворожба та поселенні Пісківка. З причини обмеженого часу, на Ворожбі ми встигли закласти лише чотири шурфи, а на Пісківці один. Роботи на городищі Ворожба будуть продовжені в наступному році.

В процесі закладання шурфів на Малому Висторопі, в одному з них (шурф 7), вдалося зафіксувати значну кількість знахідок та складну стратиграфію, яка нагадувала об'єкт. Для докладного дослідження, шурф було розширено до траншеї (**Розкоп 2**), що дало можливість повніше зафіксувати стратиграфію. Через велику кількість дерев поруч траншею вдалося розширити до 4,30×1 м. Всі знахідки в ній фіксувалися по квадратах 1×1 м.

З огляду на те, що шурфуванням 2020 року вдалося знайти місце з відносною концентрацією знахідок, ми вирішили закласти тут невеликий **Розкоп 1** площею (15 м²). Як і в розкопі 2, по всій площі розкопа була зроблена розмітка квадратами 1×1 м за латинськими літерами та цифрами (A1, B2, C3...). Всі знахідки фіксувалися по глибинах та квадратах, а стратиграфія вже у стінках розкопу, оскільки зразу стало зрозуміло, що вона не є варіативною.

В кількох місцях валу відбиралися **проби** ґрунтів. По кілька проб землі було взято в різних місцях городища (рис. 1):

Проба 1. Взята біля північного в'їзду на городище, в перемичці із зовнішнього боку. Глибина, з якої взято пробу, становить 0,27 м.

Проба 2. Взята на пн-сх від перемички з трьох стінок. Глибина, з якої взято пробу, становить 0,27 м. [REDACTED]
[REDACTED]

Проба 3. Взята на пд-зх від перемички з трьох стінок. Глибина, з якої взято пробу, становить 0,30 м. [REDACTED]
[REDACTED]

Проба 4. Взята біля південного в'їзду на городище, в перемичці із зовнішнього боку. Глибина, з якої взято пробу, становить 0,20 м. [REDACTED]
[REDACTED]

Проба 5. Взята на пн-сх від перемички з трьох стінок. Глибина, з якої взято пробу, становить 0,18 м. [REDACTED]
[REDACTED]

Проба 6. Взята на пд-зх від перемички з трьох стінок. Глибина, з якої взято пробу, становить 0,20 м. [REDACTED]
[REDACTED]

Північно-східний та південно-західний краї городища обмежені ярами. Схили плато тут підрізані ескарпами. Особливо наочним це є з південно-західного боку, де висота ескарпованого схилу місцями сягає 4 м (рис. 6).

Вся поверхня городища вкрита лісом. На краях є сильні буреломи. На поверхні городища помітні численні пошкодження культурного шару. Більшість з них представлені вирвами від вибухів снарядів часів Другої світової війни. У кількох місцях на валах є залишки бліндажів цього ж часу. Особлива їх концентрація знаходиться біля в'їздів на городище

Розкоп 1

Розкоп 1 було закладено поруч із місцем шурфа 3 2020 року в північно-східному куті городища. Розкоп був розміром 3×5 м. З огляду на велику кількість дерев навколо, орієнтація розкопу була за лінією ПнЗх-ПдСх (рис.7).

Стратиграфія зафіксована в процесі досліджень представлена 4 шарами (рис. 8-10).

Верхній шар являє собою типовий лісовий ґрунт темно-бурого кольору за трикутником Захарова. У шарі багато коріння, гілок та компосту з листя. Знахідок у цьому шарі дуже мало. Очевидно він утворився внаслідок росту сучасного лісу. Товщина шару біля 0,2 м.

Наступним йшов *культурний шар* світло-бурого кольору. Він сформувався в процесі життя на городищі, на що явно вказують вкраплення вуглинок та обпеченої глини. Майже всі знахідки з розкопу походили саме з цього шару. Товщина шару близько 0,4 м.

Наступним йшов *лісовий ґрунт* темно-бурого кольору - шар давнього лісу. Цей шар, ймовірно, утворився внаслідок росту лісу, який передував заселенню городища. Товщина цього шару доходила до 0,5 м.

Передматериковий шар представлений сумішшю лісового ґрунту та материкового лесу - світломішаний ґрунт. У ньому часто трапляються білі вкраплення селітри, які у північно-східній стінці утворюють цілий окремий шар суміші селітри, лесу та лісового ґрунту. Товщина цього шару переважно біля 0,1 - 0,15 м, але місцями доходить до 0,4 м, що ймовірно маркує кореневища давніх дерев.

Материковий шар представлений неоднорідним лесом світло-бурого та світло-каштанового кольору.

У процесі розкопок було виявлено кілька різких перепадів шарів, які були подібними до *об'єктів*. Проте насправді вони ймовірно є наслідком падіння дерев, які перевертали землю своїм кореневищем. Про це говорить відсутність чіткої форми, невелика глибина та відсутність хоч якоїсь концентрації знахідок. Такі заглиблення фіксувалися в культурному шарі скіфського часу та в шарі давнього лісу, який передував заселенню пам'ятки. На горизонтальних зачистках ніяких об'єктів не було видно (рис. 11).

Також у першому розкопі виявили один *розвал*. Він представлений трьома фрагментами ліпного посуду (рис. 12). Попри те, що вони були виявлені поруч, за тістом - це фрагменти трох різних посудин. Вінце має нетиповий для скіфського часу профіль із яскраво виділеною поличкою та відсутньою орнаментациєю (№55). Розвал виявлено внизу другого шару (сформованого в скіфський час).

Знахідки з розкопу представлені різноманітними артефактами та екофактами.

До *виробів з бронзи* належить лише один предмет - маленька бронзова ворворка, яку виявили вже у відвалі за допомогою металошукача (рис. 13, №22). Предмет однозначно належить до скіфського часу та має численні аналогії впродовж всього періоду.

Вироби з заліза представлені двома знахідками. Це невиразний залізний стрижень, який складно атрибутувати. Він виявлений металошукачем на етапі розчистки майбутнього розкопу від гілок. Інший виріб - залізна пластинка, яка нагадує уламок ножа. Вона також знайдена на самій поверхні землі. Однозначно віднести до скіфського часу предмети не можна. Стрижень має товщину 1 мм, тому це ймовірно кородований сучасний гвіздок. Залізна пластинка може бути уламком ножа скіфського часу (рис. 13, №34-35, 89).

Ліпний посуд скіфського часу - найбільш численна категорія знахідок. У розкопі виявлено 8 вінець, 3 денця та 47 стінок ліпних посудин (рис 14-15.).

Гончарний посуд виявлений у розкопі представлений чотирма фрагментами (2 вінця та 2 стінки), які належать одній посудині черняхівської культури (рис. 16, №12\1-12\2). Оскільки інших

знахідок цього часу не виявлено, немає підстав вважати, що на пам'ятці також є шар іншої культури.

З поміж *екофактів* у розкопі зафіксовано 4 кістки та 4 зуби. Перші були знайдені в межах квадрату А4 на долівці шару скіфського часу. Зуби виявлені в квадраті поруч в квадраті А1 посередині шару скіфського часу. Судячи з анатомічного розміщення, вони були викинуті разом, проте кісток щелепи поруч не було.

Розкоп 2

Розкоп 2 був закладений на місці шурфа 7, у якому було багато знахідок. На етапі копання шурфа стало ясно, що він потрапив у якийсь об'єкт, тому ми прийняли рішення закласти тут ще один невеликий розкоп. Через велику кількість дерев навколо, ми вирішили виконати його у вигляді траншеї між деревами. З огляду на розміщення останніх довжина траншеї склала 4,3 м, а ширина 1 м (рис. 17). Навіть за таких умов, у північно-східному кутку розкопу довелося залишити невелику частину недокопаною через кореневище.

Стратиграфія розкопу суттєво відрізнялася від інших (рис. 18-19).

Верхній шар, як і скрізь представлений типовим лісовим ґрунтом темно-бурого кольору за трикутником Захарова. Товщина цього шару біля 0,2 м.

Наступним йшов інший *шар темно-бурого кольору* товщиною 0,2-0,4 м. За усіма ознаками - це шар давнього лісу, який фіксувався в інших шурфах, проте у перевідкладеному вигляді, про що свідчили рідкісні включення вуглинок та вкраплення суглинку.

Далі йшов *передматериковий шар* суміші лісового ґрунту та лесового піску із великою кількістю вкраплень селітри. Його товщина до 0,2-0,3 м.

Материковий шар представлений неоднорідним лесом світло-бурого та світло-каштанового кольору.

Між двома останніми шарами знаходилася *лінза об'єкта*. Вона представлена темно-сірим заповненням із численними включеннями вуглинок та обпеченої глини. Саме в цьому шарі виявлена більшість знахідок. Уся лінза, як і форма розкопу поступово понижується з заходу на схід.

Основним *об'єктом* у цьому розкопі є рештки, ймовірно, житла (рис. 19). Шар заповнення добре проглядався в обох стінках, проте у південній стінці його площа була значно більшою ніж у північній (рис. 17-18). З цього можна зробити висновок, що розкопом ми зачепили північний кут житла.

Окрім самого заповнення, поруч із ним добре читалася *стовпова ямка (об'єкт 1)* у квадраті A1 (рис. 20). Її діаметр 0,2 м, а глибина 0,25 м. Було прийнято рішення розібрати її вертикально (рис. 21). Жодних знахідок у ній не виявлено.

Поруч зі стовповою ямкою добре фіксувалася невелика *сходинка (об'єкт 2)* (рис. 22-23). Вона знаходиться якраз на лінії ймовірного житла, дещо нижче рівня стовпа. Достеменно сказати, що це не кротовина складно, проте колір заповнення, щільність, відсутність кротовин, які б до неї вели - дозволяють все ж припустити, що це навмисно створене заглиблення.

Об'єкт 3 фіксувався у вигляді дуже невиразної плями в східному кутку розкопу. Після його вибірки виявилось, що він дуже слабо заглиблений у материк і має аморфну форму (рис. 24). Судячи з заповнення, яке відрізнялося від заповнення житла, та нижчий рівень за лінзу житла - ймовірно це сліди від коріння впалого дерева.

Знахідки з розкопу представлені різноманітними артефактами та екофактами.

Ліпний посуд включає 19 вінець, 13 денець та 194 стінки посудин. Немає підстав вважати, що якісь з них належать не до скіфського часу (рис 14-15). Особливо слід відзначити мініатюрну посудинку (рис 14, №15) та стінку з отвором від ремонту.

Окрім посуду виявлено 5 фрагментів та 2 цілих *прясла* (рис. 25); 5 уламків *виробів з глини*; 11 уламків *обмазки*.

Геологічні рештки представлені 3-ма залізистими піщаникам, 3-ма кварцитами.

З поміж *екофактів* виявлено 28 кісток та зубів тварин.

Шурфування

Окрім зазначеного вище, на городищі проводився збір підйомного матеріалу та шурфування. Шурфи ми намагалися закладати з певною регулярністю в різних місцях городища, по його периметру. Оскільки городище шурфувалося нашою експедицією в

2020 р., ми вирішили продовжити нумерацію. Більшість шурфів мала одну й ту ж стратиграфію: *Верхній шар* - типовий лісовий ґрунт темно-бурого кольору товщиною біля 0,2 м; *культурний шар* світло-бурого кольору, в якому виявлена більшість знахідок товщиною до 0,4 м; *давній лісовий ґрунт* темно-бурого кольору, який передував формуванню шару скіфського часу, товщиною до 0,5 м; *передматериковий шар* представлений сумішшю лісового ґрунту та материкового лесу; *материковий шар* представлений неоднорідним лесом світло-бурого та світло-каштанового кольору. Відрізнялася лише товщина та подекуди наявність передматерикового шару. Тому в подальшому описі шурфів, текстовий опис стратиграфії не надається, адже всі дані однотипні та є в ілюстраціях.

Шурф 4 [REDACTED] розміром 1×1 м був глибиною 0,8 м (рис. 26-27). З шурфа походять 58 стінок ліпних посудин, 6 денець та 5 вінець, серед яких були такі, де можна було простежити профіль посудини (денце №3, вінець №1), а також один виріб з глини (рис. 28). Остеологічний матеріал представлений 3 кістками.

Шурф 5 [REDACTED] розміром 1×2 м був глибиною 0,75 м (рис. 29-30). Знахідки представлені 34 стінками, 4 вінцями та 6 денцями ліпних посудин для деяких з них також були зафіксовані профілі (денця №25, 26, 27, 28; вінця 110, 29) (рис. 31). У шурфі також був знайдений 1 зуб тварини.

Шурф 6 [REDACTED] розміром 1×2 м був глибиною 0,95 м. Знахідок у шурфі не було (рис. 32-33).

Шурф 8 [REDACTED] 1×1 м був глибиною 0,6 м (рис. 34-35). В шурфі було знайдено 6 стінок, 2 денця та 2 вінця ліпних посудин (вінця № 82, 83). Окрім цього, в заповненні були знайдені фрагмент горла амфори (№86), камінь зі слідами шліфування, фрагмент глиняного прясла та 2 шматки обмазки (рис. 36). Кісток в шурфі знайдено не було.

Шурф 9 [REDACTED] 1×1 м був глибиною 0,7 м (рис. 37-38). Знахідки представлені 1 фрагментом денця та 9 стінками ліпних посудин, а також уламками залізистого пісковика та кварциту (рис. 39). Остеологічний матеріал представлений 1 фрагментом кістки.

Шурф 10 [REDACTED] 1×1,5 м був глибиною 0,6 м (рис. 40-41). Фрагменти ліпних посудин у шурфі представлені 19 стінками та 3 денцями (денця №92, 93). Також були знайдені 2

фрагмента ручки амфори (№95, 96) та 7 фрагментів стінок амфор (№90, 95-100), 1 фрагмент залізного виробу (№89), 4 камінця, 1 кварцит та 1 фрагмент глиняної обмазки (рис. 42). В шурфі окрім цього був знайдений Розвал № 2, що складався з 2 фрагментів денць та 1 фрагменту стінки ліпної посудини (рис. 43). Кісток знайдено не було. Виявлені уламки амфор, ймовірно, належать одній посудині. В тісті добре помітні срібні блискітки, що дозволяє припустити, що амфора походить з одного з центрів Південної Егеїди, можливо Мілету, та датується кінцем VI - V ст. до н.е.

Окрім шурфування, в процесі поверхового огляду городища виявлено кілька місць концентрацій підйомного матеріалу, які також позначалися на карті (рис. 1.), а знахідки з них бралися до колекції:

-

Шурфи

В ході дослідження було закладено 4 шурфи.

Шурф 1. [REDACTED] Шурф розміром 1×1 м був закладений біля південно-східного краю плато на території городища перед валом, орієнтований за сторонами світу, глибина шурфа 0,48 м від денної поверхні: 0,08 м - шар дерну, 0,3 м - культурний шар, 0,4 м - передматерик у вигляді підзолистого ґрунту з переходом у материк (рис. 46-47). В шурфі було чотирнадцять знахідок, з яких декілька фрагментів стінок ліпного посуду і дрібні шматки глини (рис. 48).

Шурф 2. [REDACTED] Шурф розміром 1×1 м був закладений біля східного краю плато на території городища перед валом, орієнтований за сторонами світу, глибина шурфу 0,6 м від денної поверхні: 0,1 м - шар дерну, 0,3 м - культурний шар, 0,4 м - передматерик у вигляді підзолистого ґрунту з переходом у материк (рис. 46). В шурфі було вісімнадцять знахідок, з яких один фрагмент грецької амфори (№106), фрагменти печини, стінок посуду різної товщини та уламок вінчика, що орнаментований вдавленнями паличкою по зрізу (№107) (рис. 49).

Шурф 3. [REDACTED] Шурф був розташований біля валу у північно-західній частині, на “гострому” краю городища у невеличкій западині. В самій западині була викопана свіжа прямокутна яма приблизно 1×2 метри і 1,0 м глибиною з кістками ВРХ та сучасним сміттям. Походження і призначення ями та западини незрозуміле. Шурф розміром 1×1 м був закладений біля краю цієї западини, орієнтований за сторонами світу, глибина шурфу 0,3 м від денної поверхні: 0,07 м - шар дерну, 0,27 м - культурний шар, 0,3 м - підчистка дуже утрамбованого і висушеного материка (рис. 46). В шурфі було всього чотири знахідки, серед яких трапився вінчик миски (№108) (рис. 50)

Шурф 4. Координати шурфа [REDACTED] Шурф розміром 1×1 м був закладений біля північного краю плато, орієнтований за сторонами світу, глибина шурфу 0,6 м від денної поверхні: 0,1 м - шар дерну, 0,4 м - культурний шар, 0,5 м - передматерик у вигляді підзолистого ґрунту з переходом у материк (рис. 46). В шурфі було вісім знахідок, з яких одне денце ліпного посуду (№109) (рис. 51).

ПОСЕЛЕННЯ ПІСКІВКА

Хутір Пісківка згадується у звіті О. І. Тереножкіна та В. А. Іллінської (1966). В ході розвідок було зафіксовано два поселення: в поймі на південь від хутора, та на мисовому краю плато також на півдні (Ильинская, Тереножкин 1966, с. 8.)

Поселення зафіксоване в ході розвідки АЕ КМА розташоване на північній околиці села Пісківка, біля хутора винесеного на північ. Тут знаходиться долина пересохлого струмка (рис. 52). Досліджена площа розташована на невеликій терасці. В ході обстеження ділянки, яка використовувалася як город, виявлено уламок стінки ліпної посудини та вінця мініатюрного горщика, фрагмент обпеченої глини та дещо гончарної посудини вкритої зеленою поливою (рис. 55). Поруч зі знахідками закладено шурф.

Шурф 1. [REDACTED] Шурф розміром 1×1 метр, глибиною 0,75 м: 0,15 м - дерен, 0,35 м - культурний шар, 0,75 м - шар алювіального піску (рис. 53-54). З перших штиків фіксувався достатньо щільний культурний шар, в якому було багато залишків обпеченої глини. Печина була добре прокалена, разом з нею було два фрагменти кераміки: стінка ліпної та стінка гончарної посудини. Знайдено достатньо велику підкову для чобота зі слідами експлуатації (рис. 55).

ВИСНОВКИ

В ході робіт 2023 році АЕ КМА обстежила низку пам'яток скіфського часу.

Дослідження на городищі *Малий Висторон* дозволили оцінити ступінь насиченості культурного шару у різних місцях пам'ятки. Також, збір підйомного матеріалу показав перспективні місця для досліджень на майбутнє. Закладений Розкоп 1 судячи з усього потрапив у пусту ділянку, на що вказує вкрай мала концентрація знахідок. Ймовірно, шурф 3 2020 року припав на ділянку краю садиби, і розкоп, який заклали східніше просто потрапив у пусте місце, а сама садиба йшла західніше. Розкоп 2, який був розширений з шурфа 7, потрапив у край житла. Концентрація знахідок тут була досить високою, що говорить про все ж заселеність городища. Важливим матеріалом для датування є грецький посуд, який дозволяє віднести городище до поки широкого проміжку кінця VI - V ст. до н.е.

Дослідження городища *Ворожба* тільки розпочалися. Перші шурфи показали малу насиченість культурного шару, проте все ж заселеність городища. В майбутньому планується продовжити дослідження цієї пам'ятки. Наразі є всі підстави вважати городище подібним до Малого Висторопу. Аналогічними є система укріплень, насиченість культурного шару, знахідки та ймовірне датування за грецьким посудом кінцем VI - V ст. до н.е.

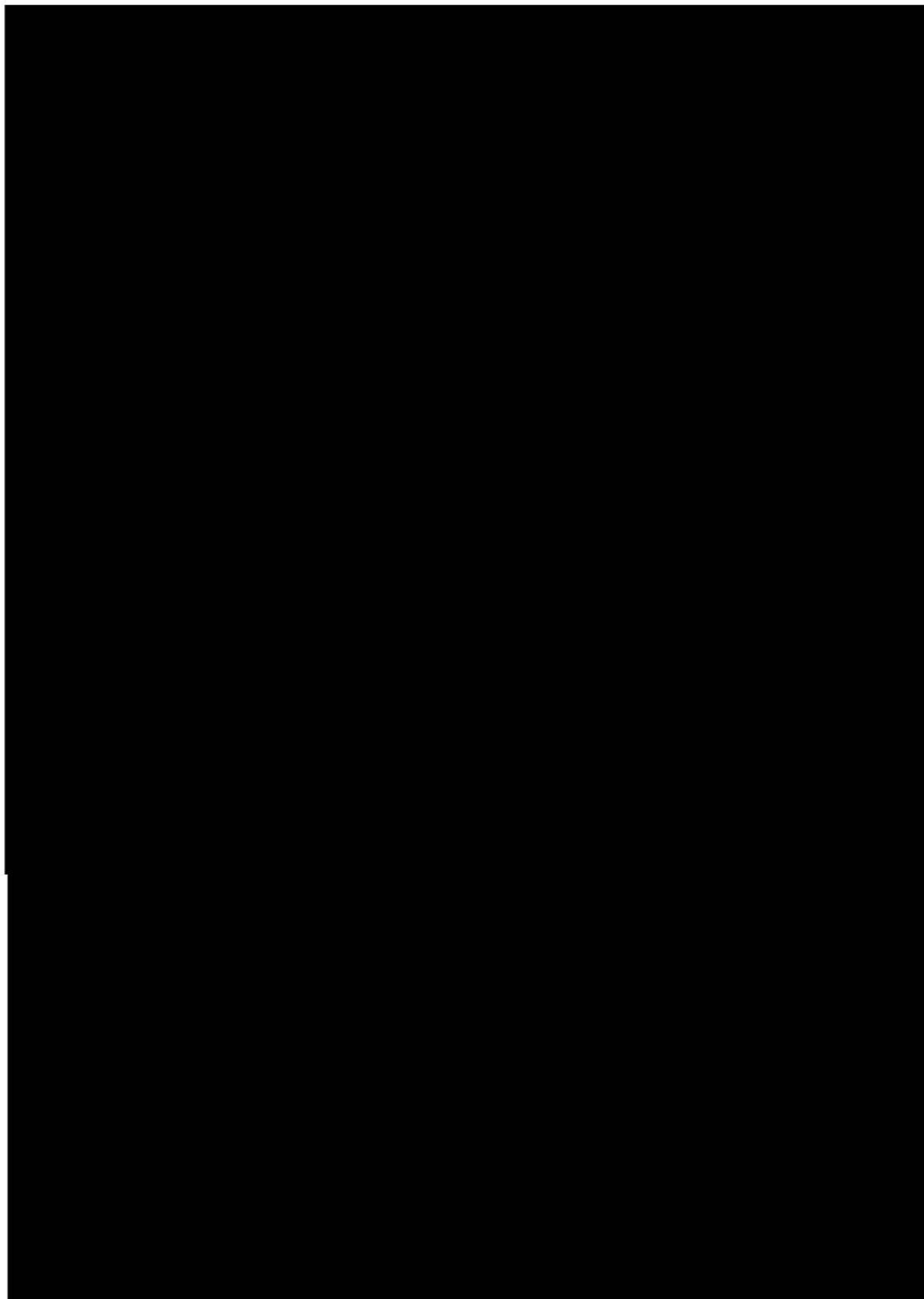
Поселення *Пісківка* трапилося на шляху експедиції випадково, проте було обстежене та досліджене шляхом шурфування. Попри те, що тут присутній дуже невиразний ліпний посуд, який не можна пов'язати з якоюсь культурою, основні знахідки з шурфа скоріше за все пов'язані із викидом решток печі, ймовірно, модерного часу.

Дослідження 2023 року надали важливий матеріал, що спонукає продовжити їх в наступному році.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білинський О., Ходукіна Ю. 2021. *Звіт про польові археологічні дослідження Скіфського заgonу Сумської археологічної експедиції у 2020 р.* Науковий архів Інституту археології № 2020\17.
2. Білинський, Потоцький, Ходукіна. 2023. Дослідження археологічної експедиції Києво-Могилянської академії в 2021 році. *Археологічні студії: здобутки та перспективи 2022*. Тези конференції. Київ, 27 січня 2022. Київ: НаУКМА, с. 3-9.
3. Білинський, Потоцький, Ходукіна. 2023. *Науковий звіт про комплексні дослідження Зольника-2 та прилеглої території Розташованої поруч із с. Могриця Сумського району Сумської області в 2021 році.* Науковий архів Інституту археології № 2021\31.
4. Bilynskyi O. O., Khodukina Yu. M., Pototskyi O. S. 2023. Scythian Period Ashmound Near Mohrytsia: Research Methods and Results. *Archeologia*, 4, p. 5-20.
5. Гречко, Д. С., Коротя, О. В., Осадчий, Є. М., Крютченко, О. О. 2018. Розвідки на Сумщині. *Археологічні дослідження в Україні 2016.*, с. 236-238.
6. Ляпушкин, І.І., 1961. *Днепровское Лесостепное Левобережье в эпоху железа*. МИА, № 104. Москва-Ленинград: Изд-во АН СССР.
7. Багале́й, Д.І., 1905. Объяснительный текст к археологической карте Харьковской губернии. *Труды 12-го археологического съезда*, т. 1. Москва.
8. Филарет, 1852. *Историко-статистическое описание Харьковской Епархии*. Отд.3: Краткий обзор епархии и монастыря. Москва.
9. Коротя, О.В., Осадчий, Є.М., 2018. Дослідження пам'яток роменсько-давньоруського часу Середнього Псла. У: І.І. Корост, О.Б. Супруненко, ред. *Старожитності Лівобережжя Дніпра = Antiquities of the Dnieper Left Bank Region: збірник наукових праць*. Київ-Котельва: ЦП НАН України і УТОПІК, с. 252-267.
10. Ильинская В.А., Тереножкин А.И., *Разведка в Днепровском Левобережье по течению рек Псла и Сейма в 1966 г.* Науковий архів Інституту археології № 1966/18.

АЛЬБОМ ІЛЮСТРАЦІЙ ТА ДОДАТКИ

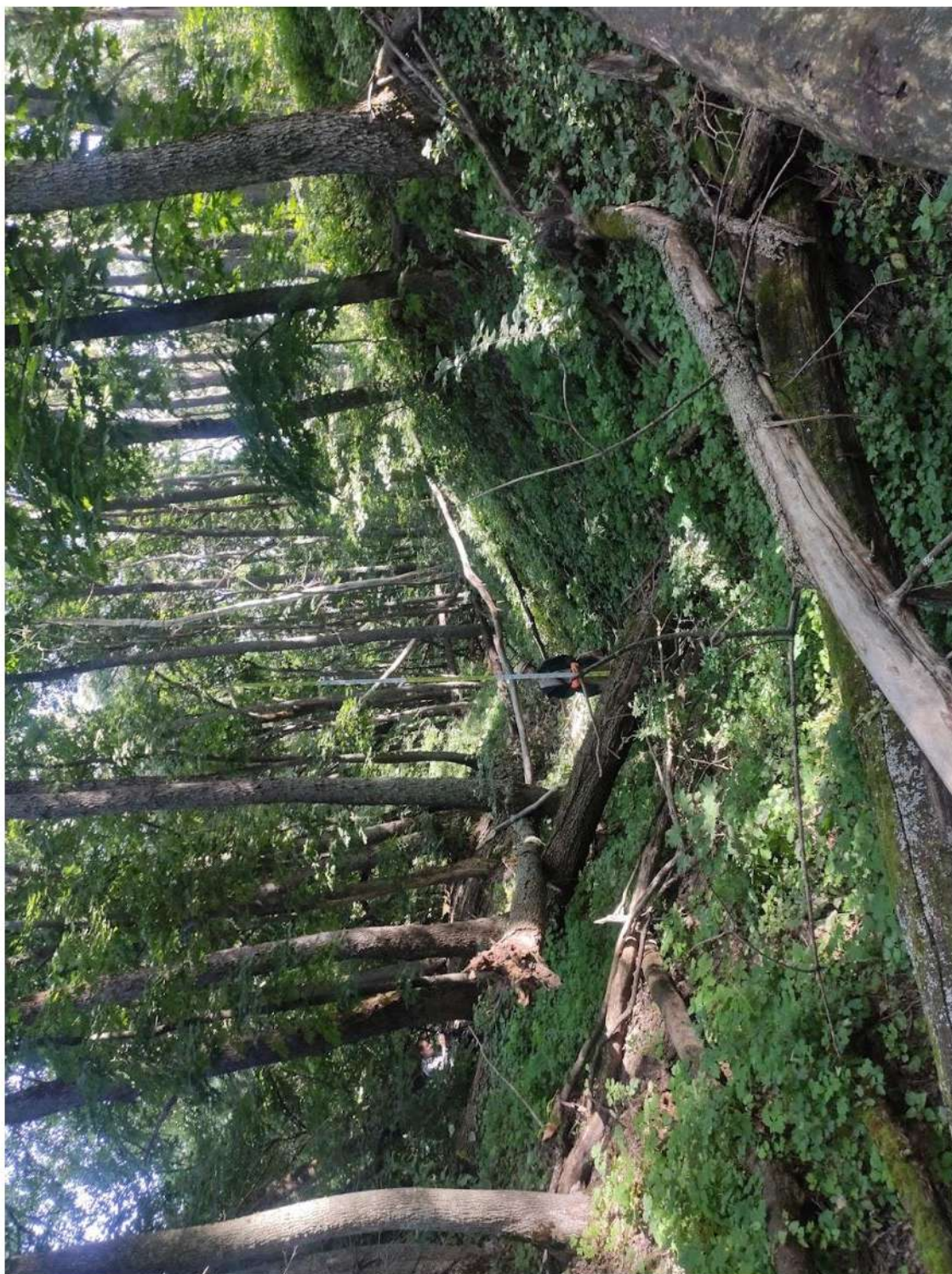

Рис. 2. Рів городища Малий Вистороп.

Рис. 3. Вал городища Малий Вистороп

Рис. 4. Північно-західний в'їзд на городище.

Рис. 5. Південний в'їзд на городище.

Рис. 6. Ескарп городища з західного боку.

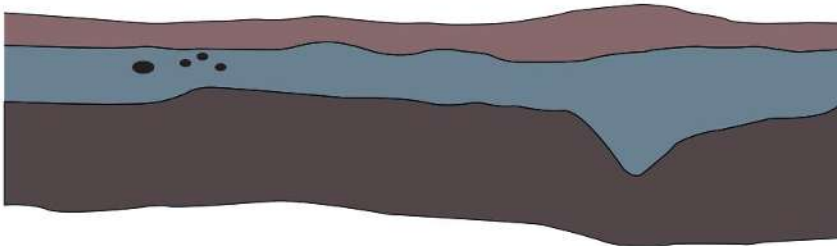

Рис. 7. Робочий момент розчистки Розкопу 1.

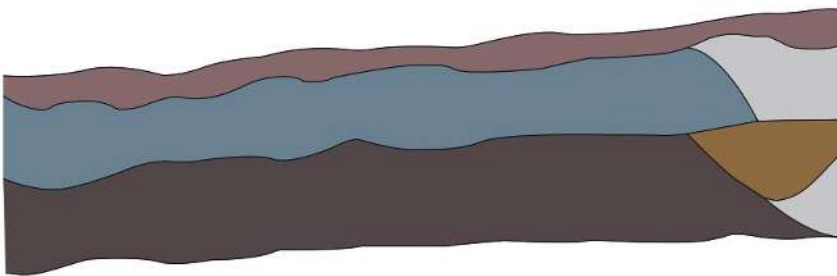
АЕ КМА-23
М.Вистороп
Розкоп 1

Північно-західний профіль

План пн-зх та пд-сх
профілів

Південно-східний профіль

- Верхній лісовий шар
- Культурний шар
- Давній шар лісу
- Світломішаний ґрунт
- Темномішаний ґрунт

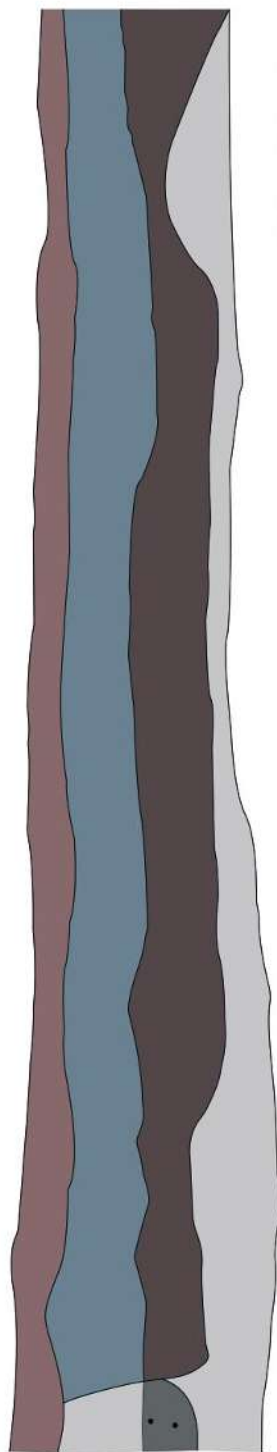

Рис. 8. Стратиграфія Розкопа 1.

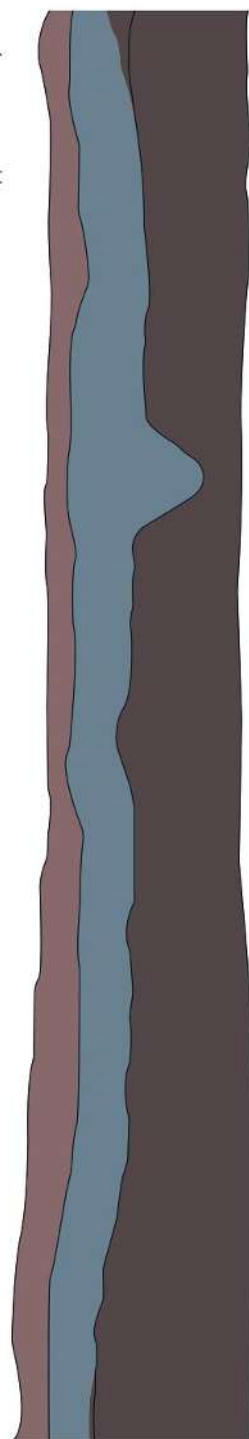
АЕ КМА-23
М. Вистороп
Розкоп 1

План профілів

Північно-східний профіль

Південно-західний профіль

- Верхній лісовий шар
- Культурний шар
- Давній шар лісу
- Світломішаний ґрунт
- Світломішаний ґрунт з домішками вугілля

Рис. 9. Стратиграфія Розкопа 1.

Рис. 10. Пд3х стінка Розкопа 1.

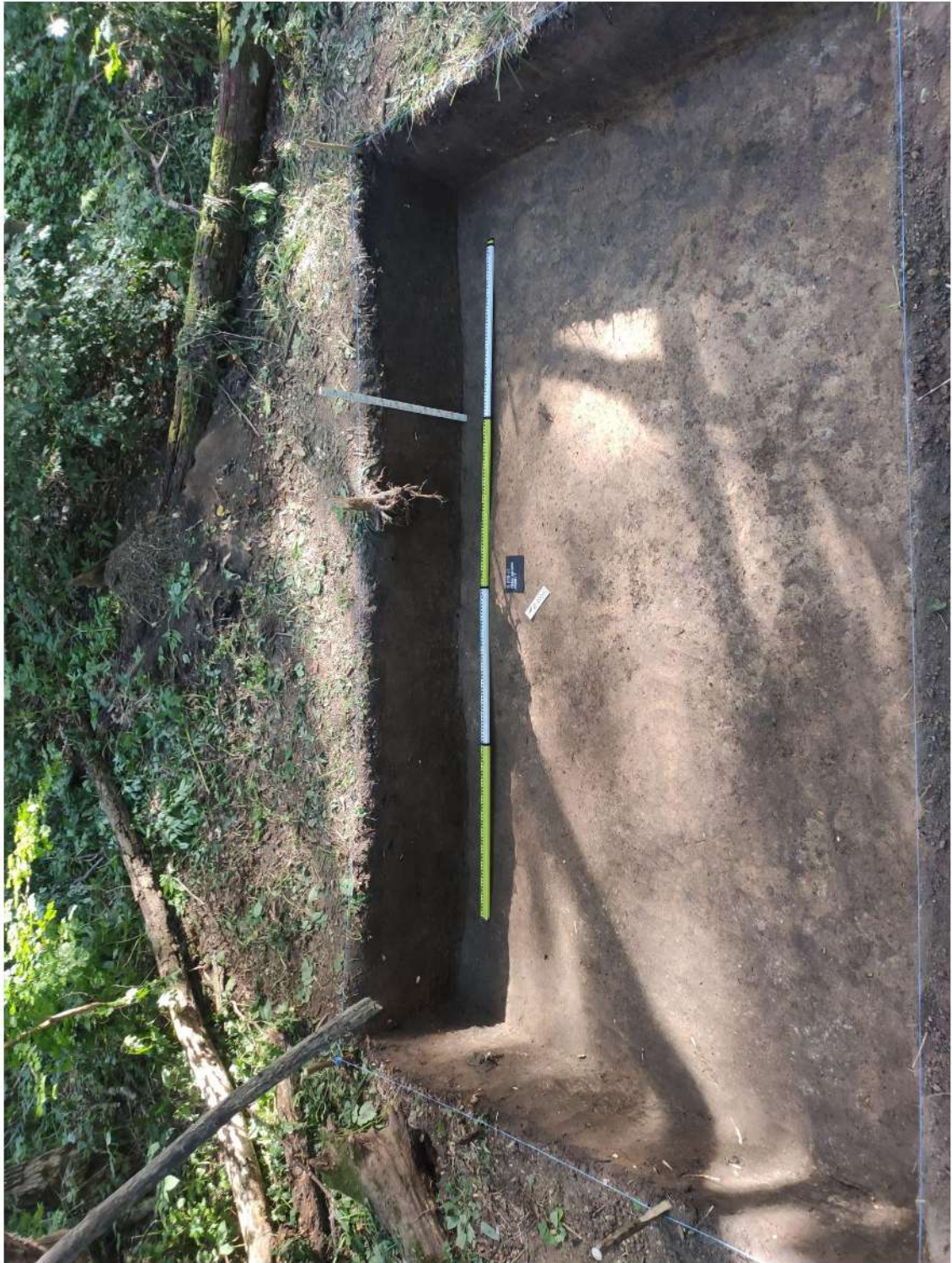

Рис. 11. Зачистка Розкопа 1.

Рис. 12. Розвал 1.

АЕ КМА - 23
МАЛИЙ ВИСТРОП

Рис. 13. Металеві вироби з Розкопа 1.

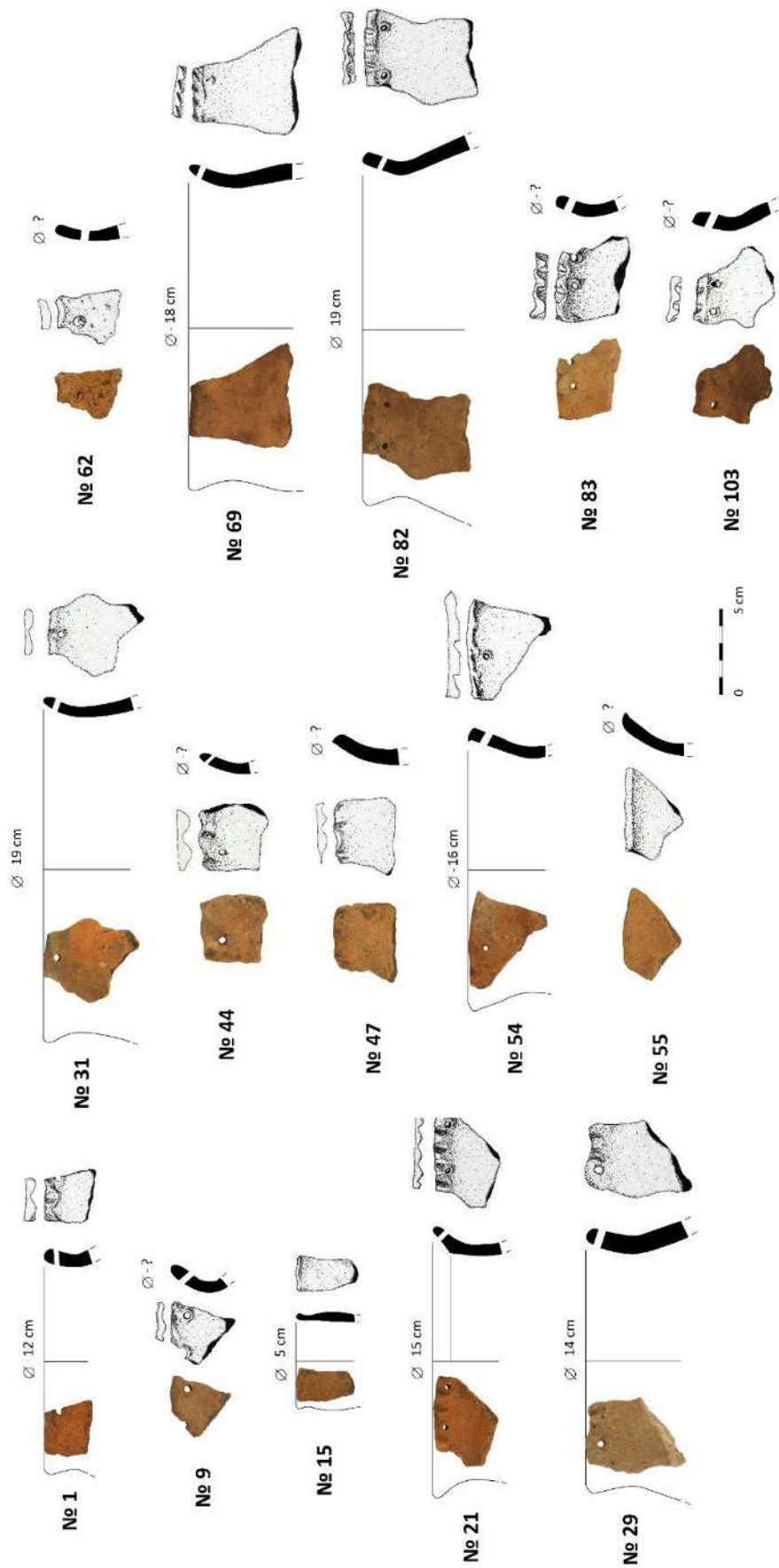

Рис. 14. Вінця ліпних горщиків з городища Малий Вистороп.

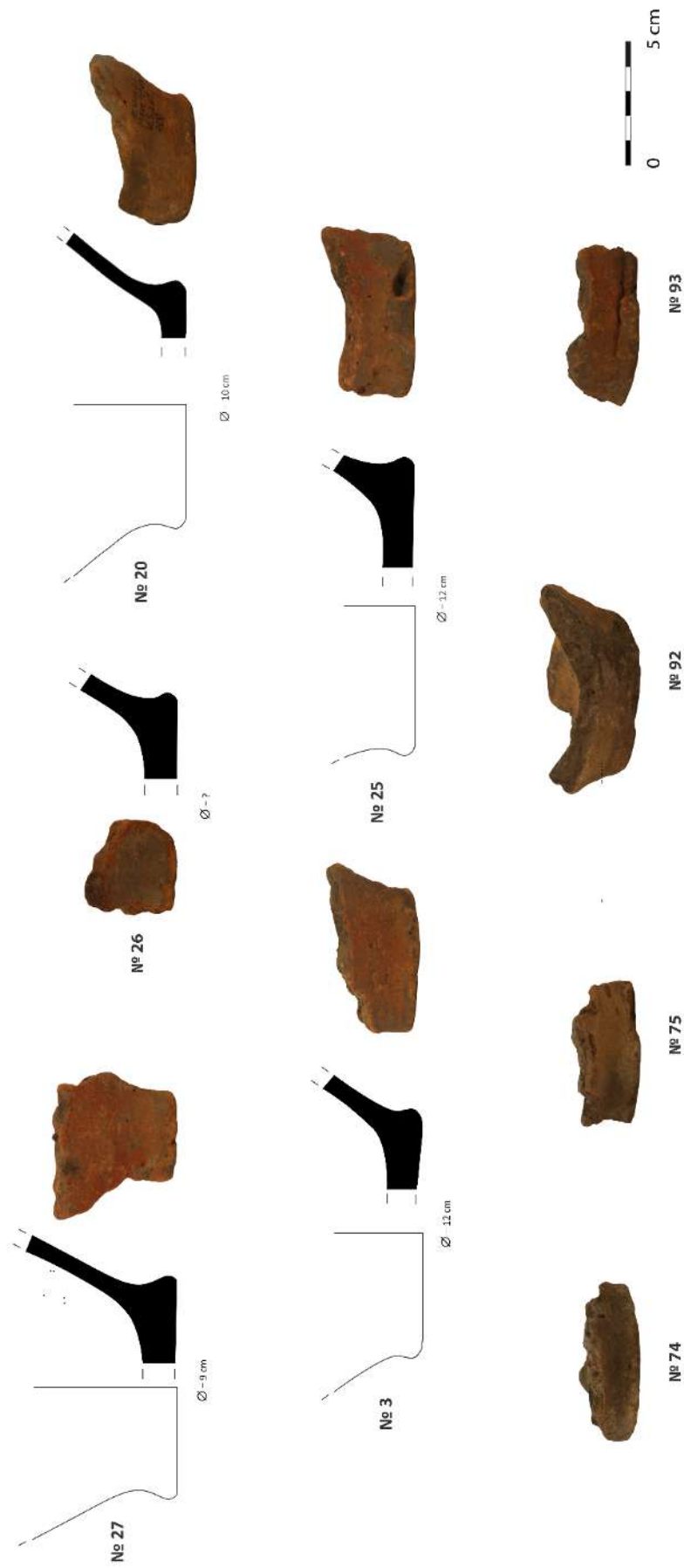

Рис. 15. Денця горщиків з з городища Малий Вистороп.

**АЕ КМА - 23
МАЛИЙ ВИСТОРОП**

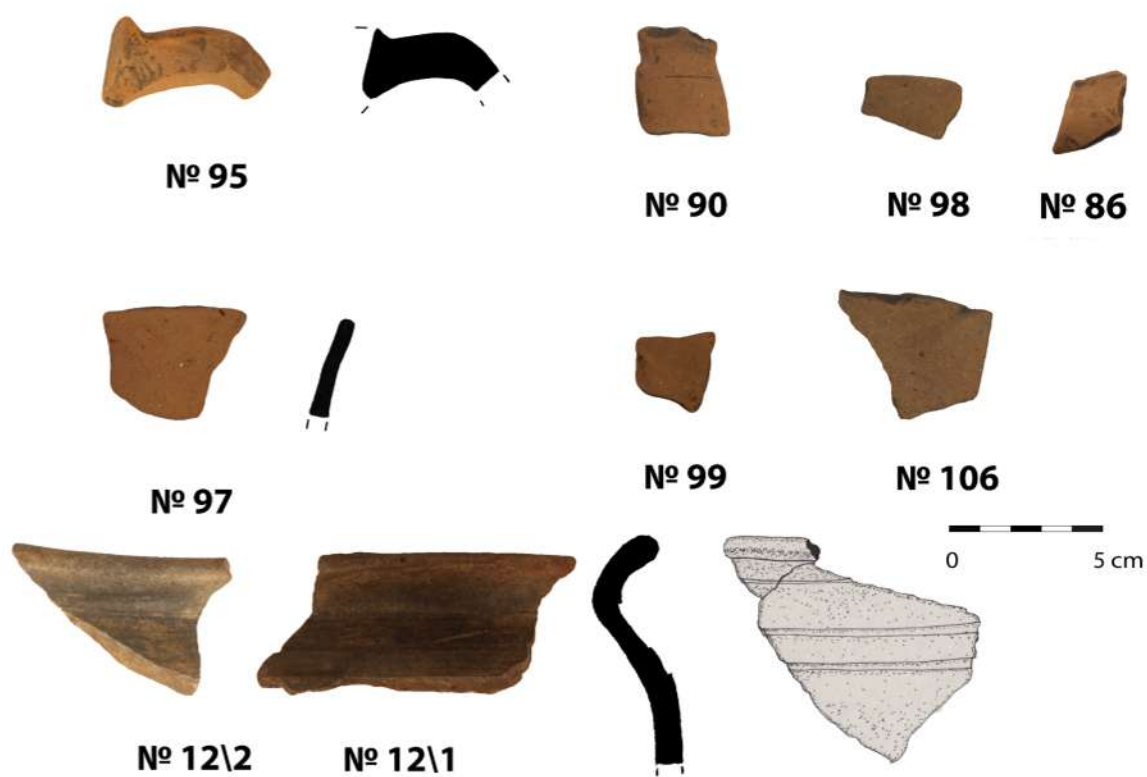

Рис. 16. Грецька кераміка та вінця посудини черняхівської культури.

Рис. 17. Розкоп 2.

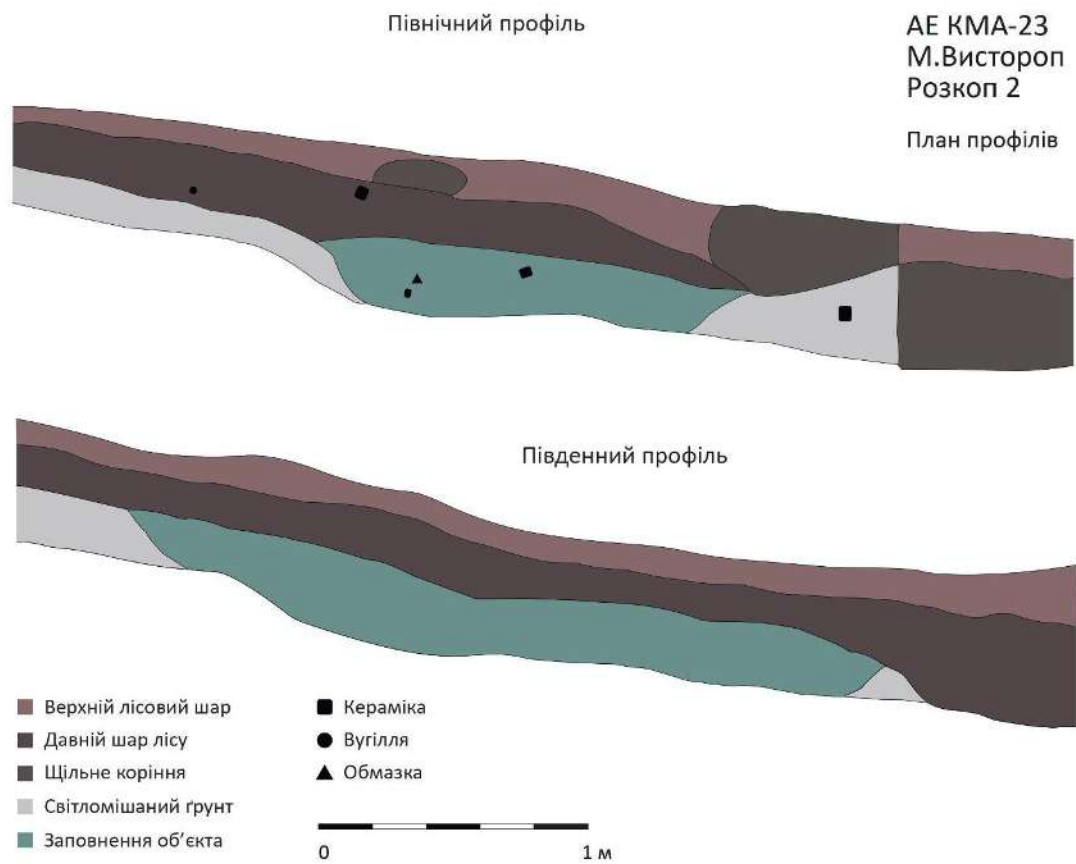
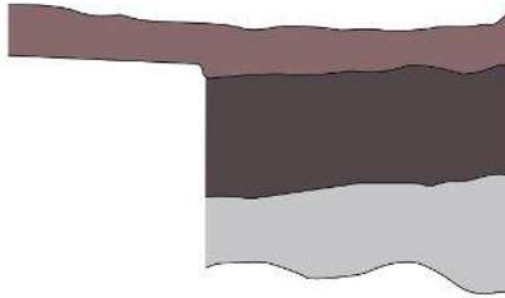

Рис. 18. Стратиграфія Розкопа 2.

АЕ КМА-23
М.Вистороп
Розкоп 2

План профілів

Східний профіль

- Верхній лісовий шар
- Давній шар лісу
- Світломішаний ґрунт

Західний профіль

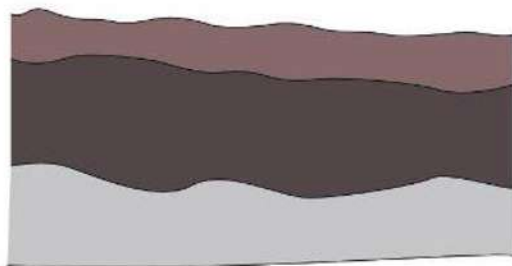

Рис. 18. Стратиграфія Розкопа 2.

АЕ КМА-23
М.Вистороп
Розкоп 2

Зачистка

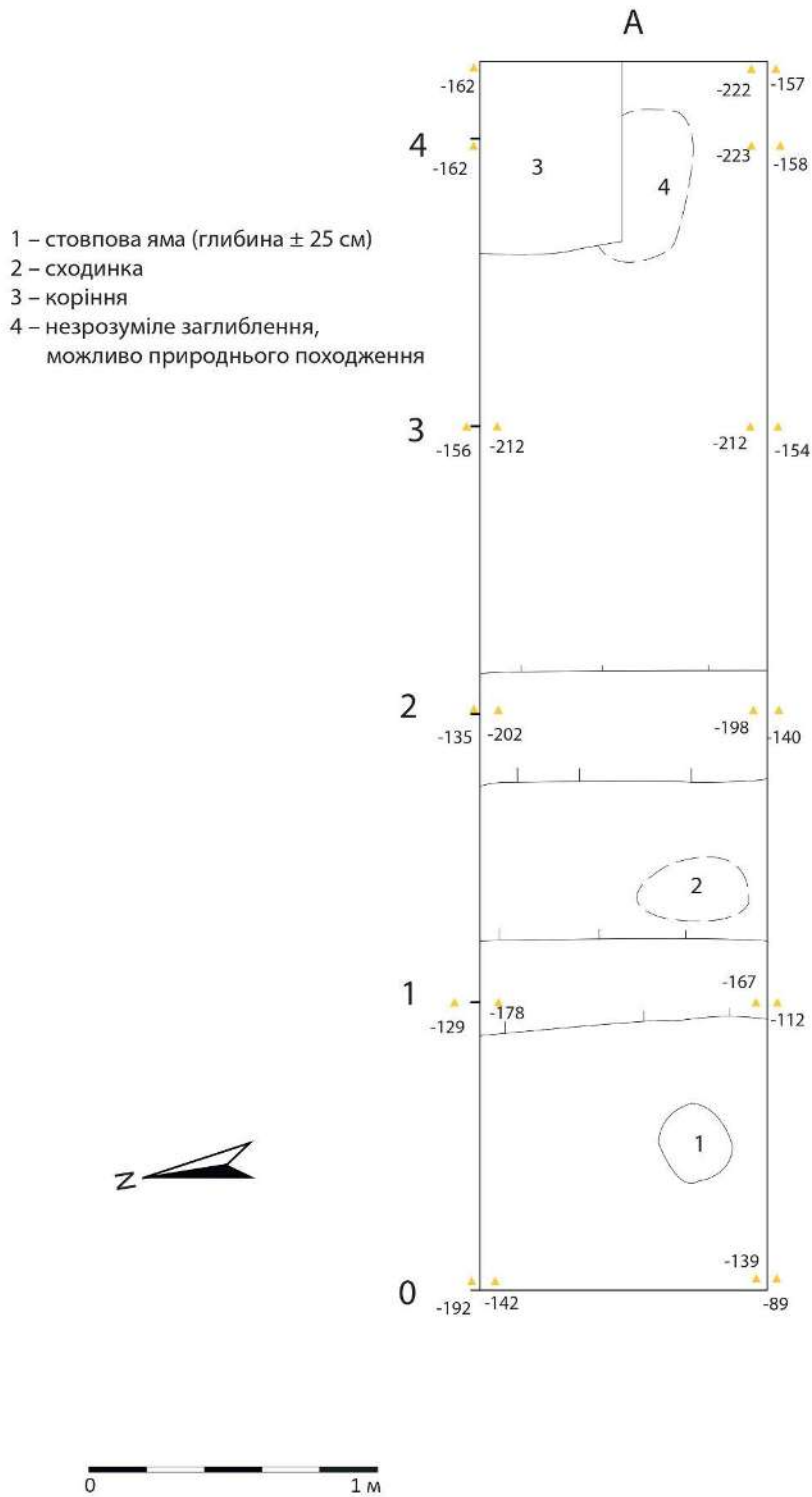

Рис. 19. План розкопу 2.

Рис. 20. Розкоп 2, об'єкт 1, пляма.

Рис. 21. Розкоп 2, об'єкт 1, перетин.

Рис. 22. Розкоп 2, об'єкт 2, пляма.

Рис. 23. Розкоп 2, об'єкт 2.

Рис. 24. Розкоп 2, об'єкт 3.

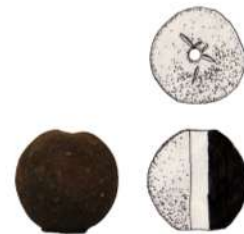
АЕ КМА - 23
МАЛИЙ ВИСТОРОП

№ 43

№ 68

№ 77

Рис. 25. Прясла з Розкопа 2.

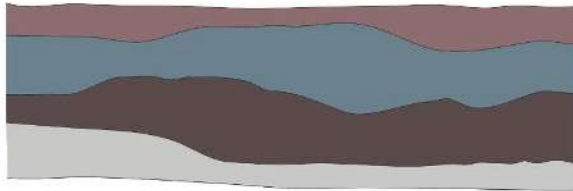

Рис. 26. Шурф 4, фото.

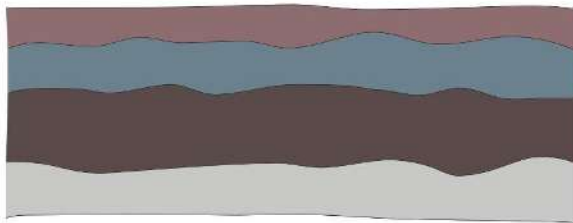
АЕ КМА-23
М. Вистороп
Шурф 4

План профілів

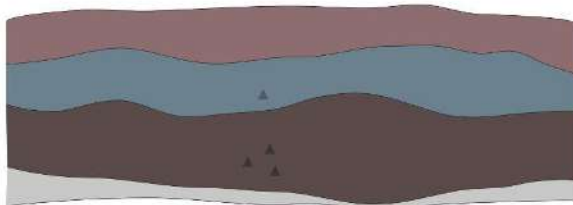
Північний профіль

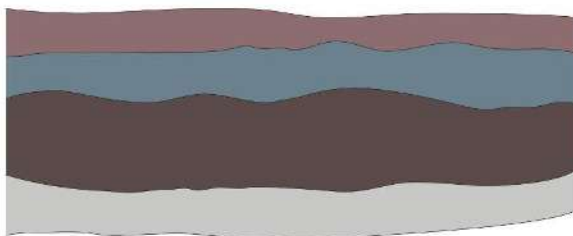
Південний профіль

Східний профіль

Західний профіль

- Верхній лісовий шар
- Культурний шар
- Давній шар лісу
- Світломішаний ґрунт
- ▲ Шматки обмазки

0 1 м

Рис. 27. Шурф 4, стратиграфія.

ШУРФ 4

ПМ

№ 6

2 шт

1 шт

№ 1

№ 2

№ 3

№ 4

№ 5

№ 7

№ 8

Рис. 28. Шурф 4, знахідки.

Рис. 29. Шурф 5, фото.

АЕ КМА-23
М.Вистороп
Шурф 5

План профілів

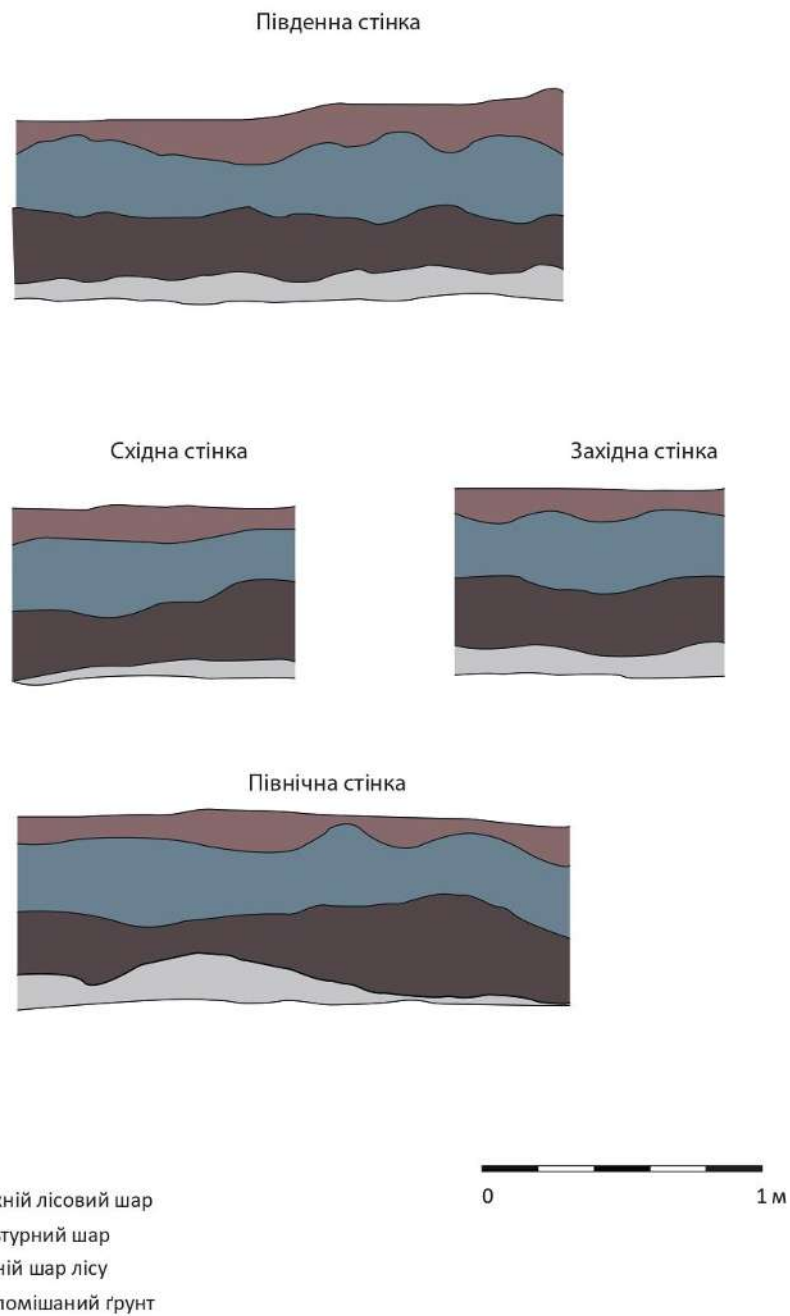

Рис. 30. Шурф 5, стратиграфія.

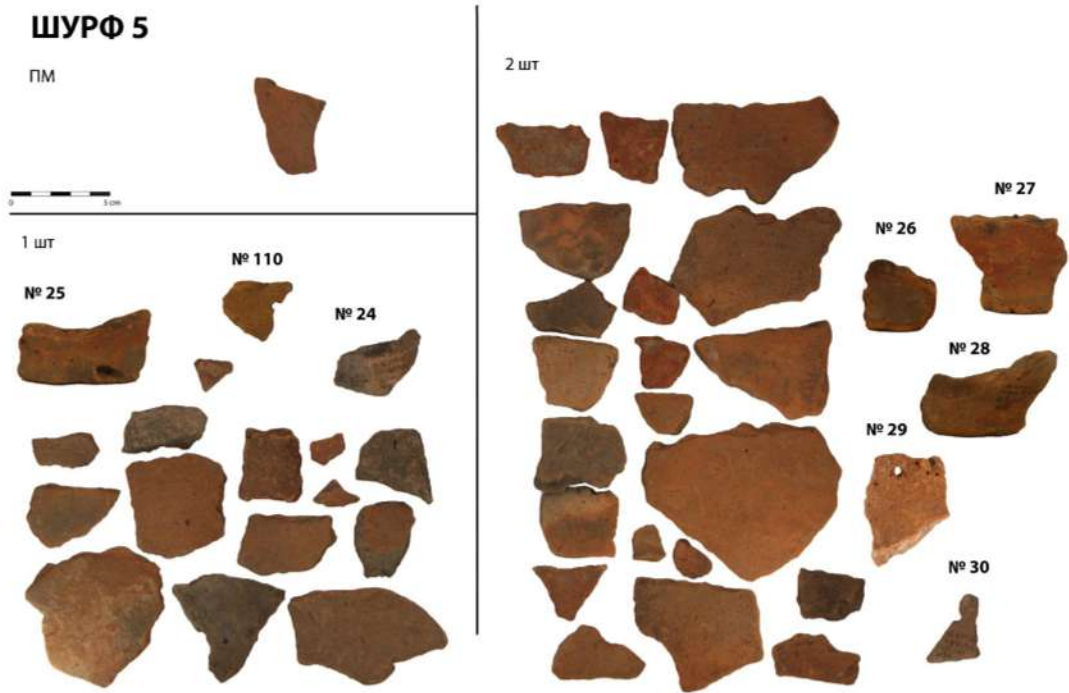

Рис. 31. Шурф 5, знахідки.

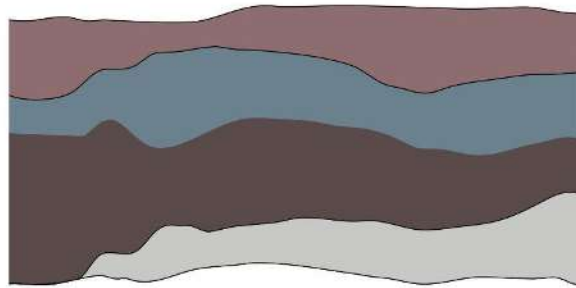

Рис. 32. Шурф 6, фото.

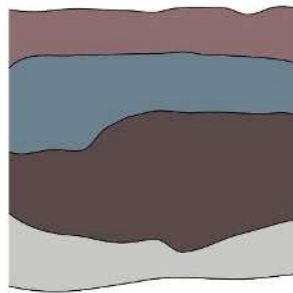
АЕ КМА-23
М. Вистороп
Шурф 6

План профілів

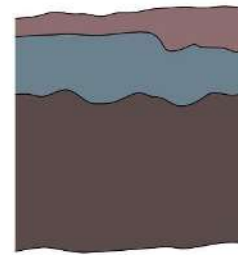
Південний профіль

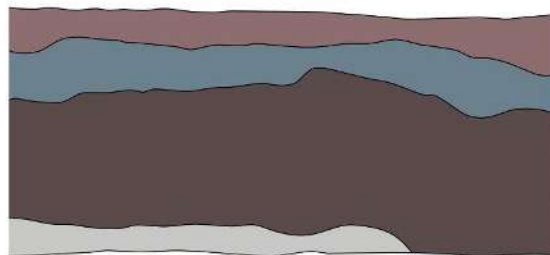
Західний профіль

Східний профіль

Північний профіль

- Верхній лісовий шар
- Культурний шар
- Давній шар лісу
- Світломішаний ґрунт

Рис. 33. Шурф 6, стратиграфія.

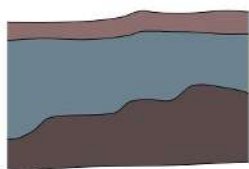

Рис. 34. Шурф 8, фото.

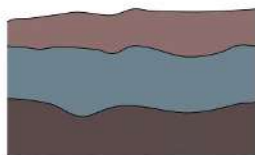
АЕ КМА-23
М.Вистороп
Шурф 8

План профілів

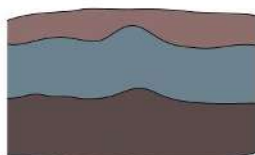
Південний профіль

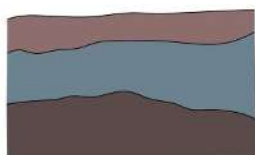
Західний профіль

Північний профіль

Східний профіль

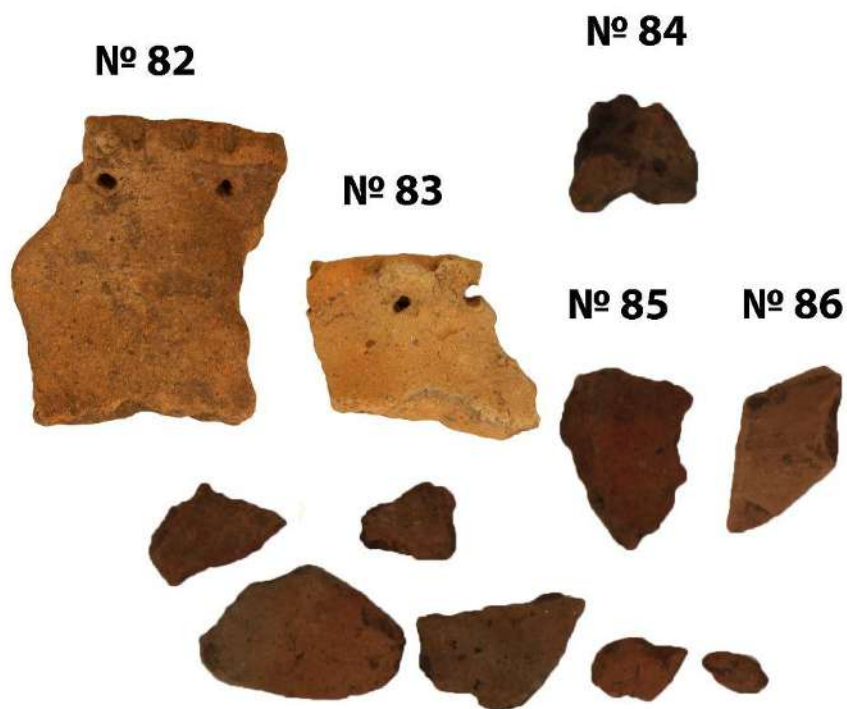
- Верхній лісовий шар
- Культурний шар
- Давній шар лісу

Рис. 35. Шурф 8, стратиграфія.

ШУРФ 8

ПМ

1 ШТ

№ 87

2 ШТ

№ 88

0 5 cm

Рис. 36. Шурф 8, знахідки.

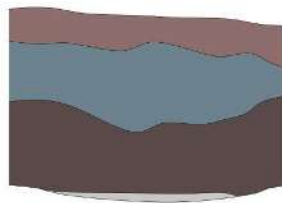

Рис. 37. Шурф 9, фото.

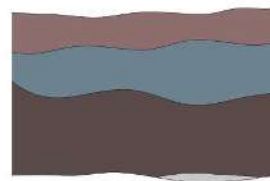
АЕ КМА-23
М.Вистороп
Шурф 9

План профілів

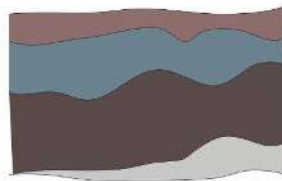
Північний профіль

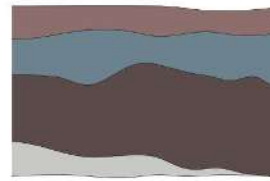
Східний профіль

Південний профіль

Західний профіль

- Верхній лісовий шар
- Кульрутний шар
- Давній шар лісу
- Світломішаний ґрунт

Рис. 38. Шурф 9, стратиграфія.

ШУРФ 9

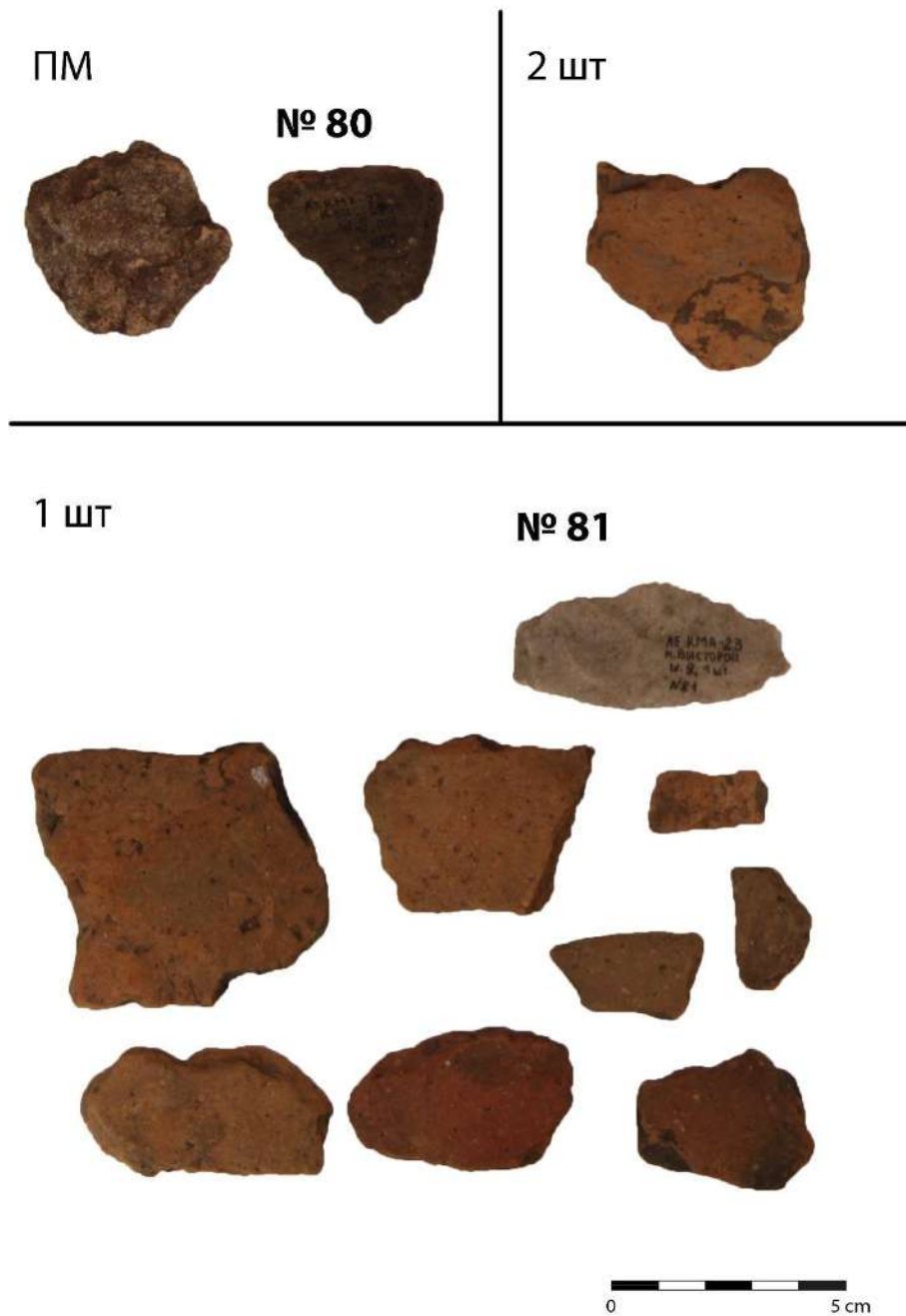

Рис. 39. Шурф 9, знахідки.

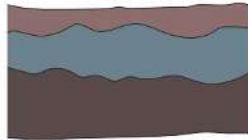

Рис. 40. Шурф 10, фото.

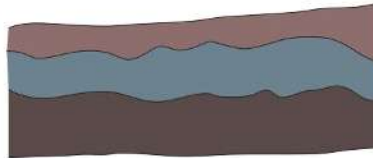
АЕ КМА-23
М.Вистороп
Шурф 10

План профілів

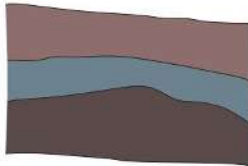
Східна стінка

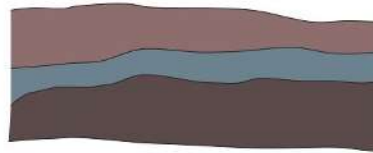
Південна стінка

Західна стінка

Північна стінка

- Верхній лісовий шар
- Культурний шар
- Давній шар лісу

Рис. 41. Шурф 10, стратиграфія.

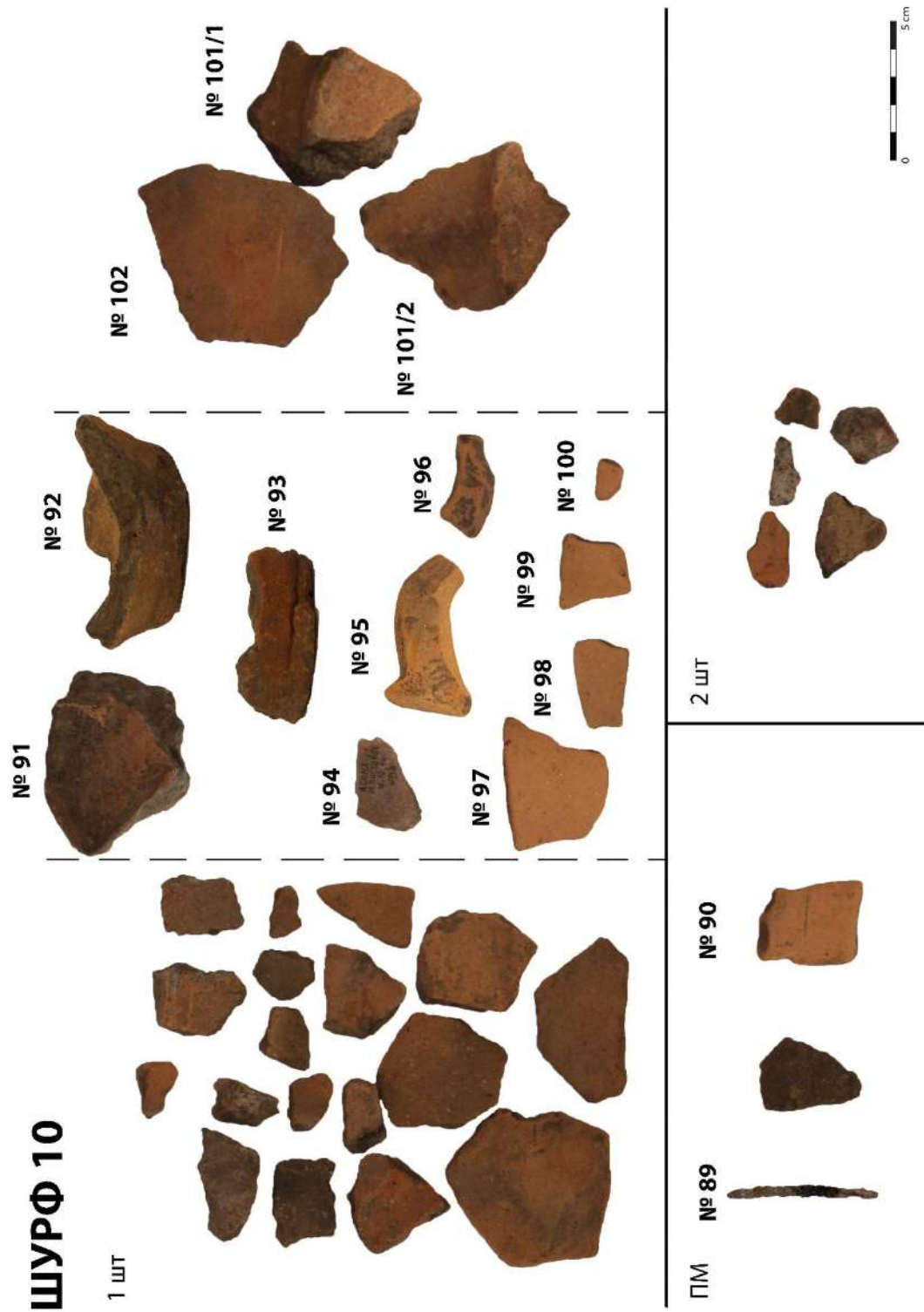

Рис. 42. Шурф 10, знахідки.

Рис. 43. Шурф 10, розвал 2.

Пункти

Пункт 1

Пункт 2

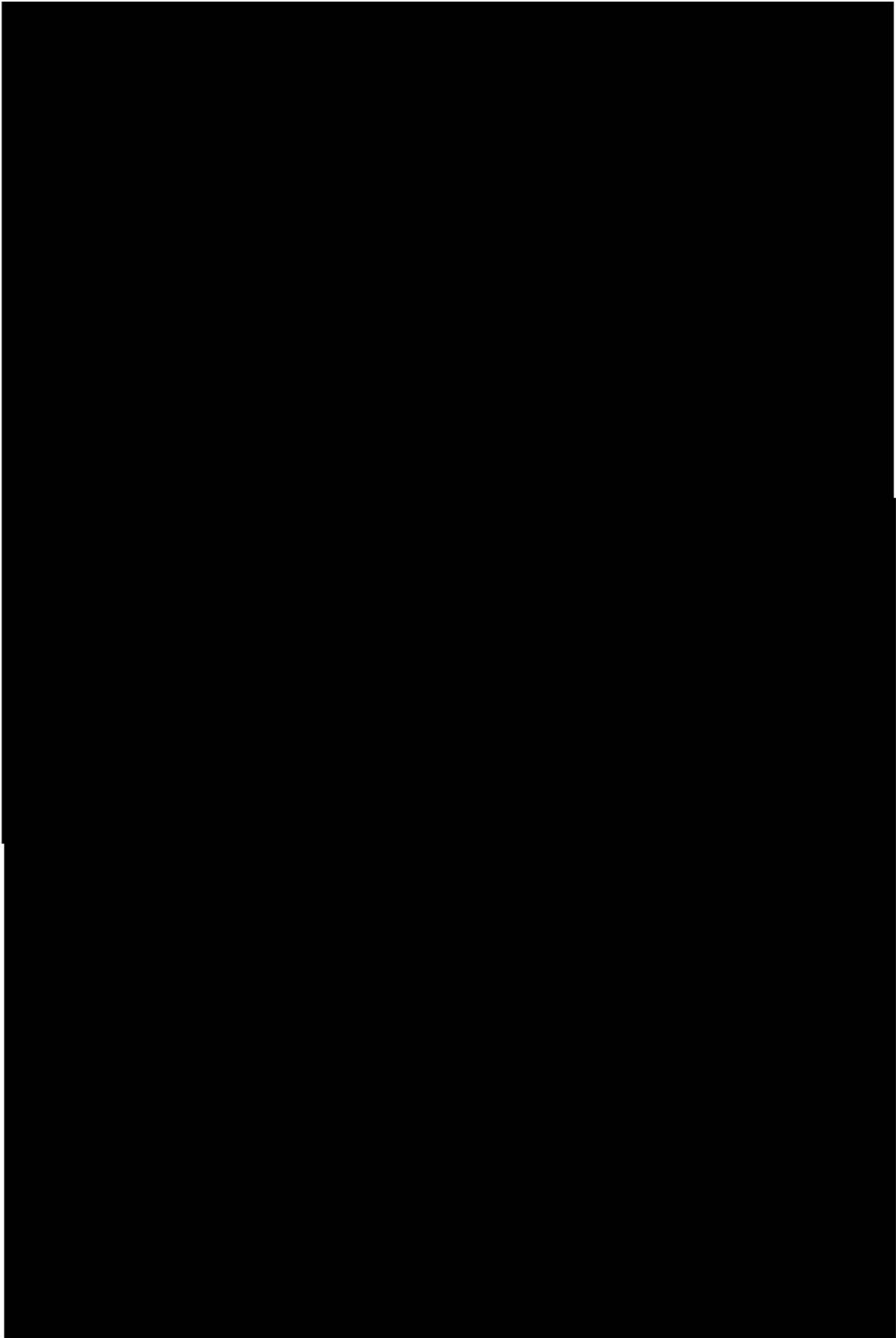

Пункт 3

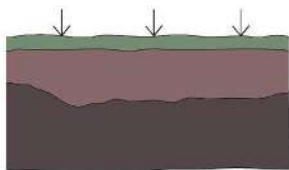
№ 103

Рис. 44. Знахідки підйомного матеріалу з пунктів.

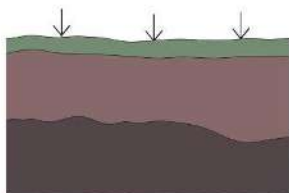
Шурф 1, південно-східний профіль

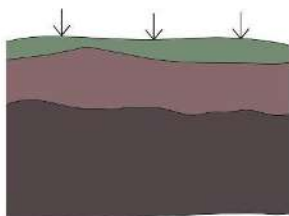
АЕ КМА-23
Ворожба
Шурф 1-4

План профілів

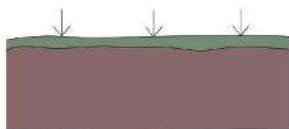
Шурф 2, північно-західний профіль

Шурф 4, північний профіль

Шурф 3, північний профіль

- Дерен
- Верхній лісовий шар
- Давній шар лісу

Рис. 46. Стратиграфія шурфів на городищі Ворожба.

Рис. 47. Ворожба, шурф 1, фото.

ШУРФ 1

Рис. 48. Ворожба, шурф 1, знахідки.

ШУРФ 2

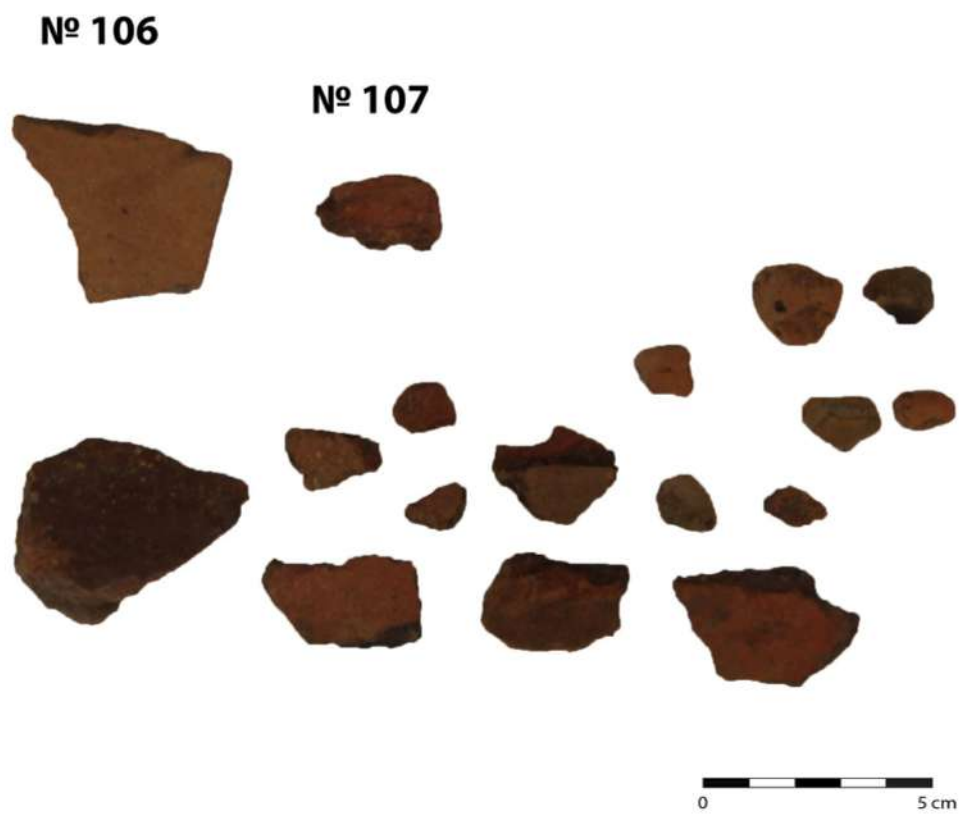

Рис. 49. Ворожба, шурф 2, знахідки.

ШУРФ 3

№ 108

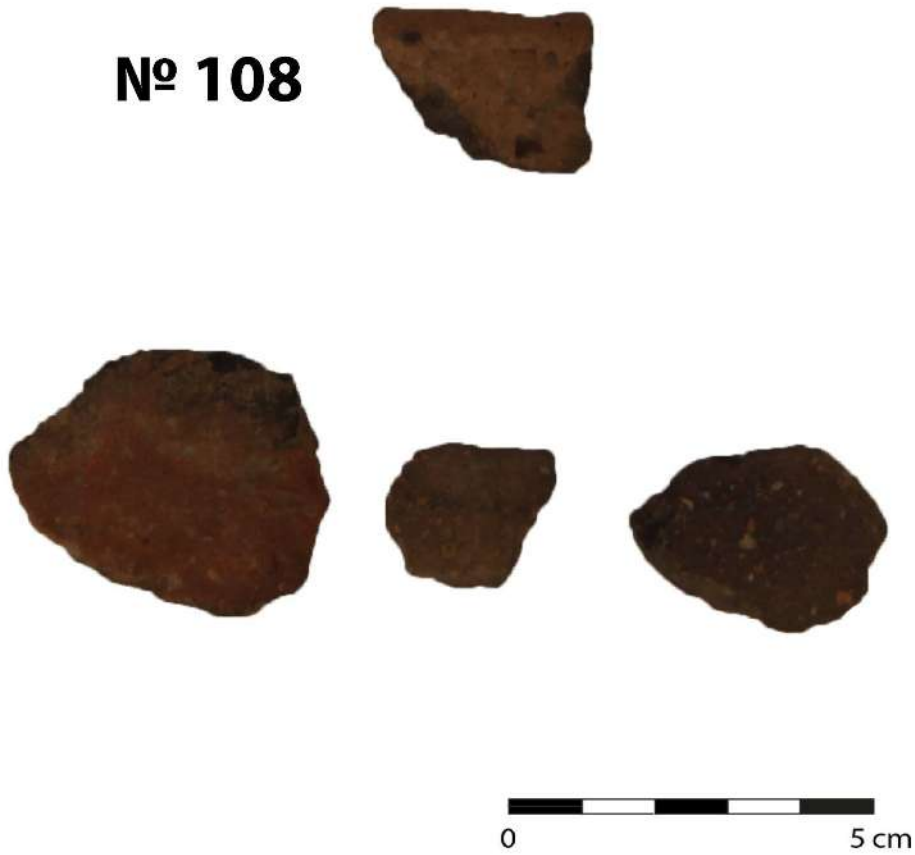

Рис. 50. Ворожба, шурф 3, знахідки.

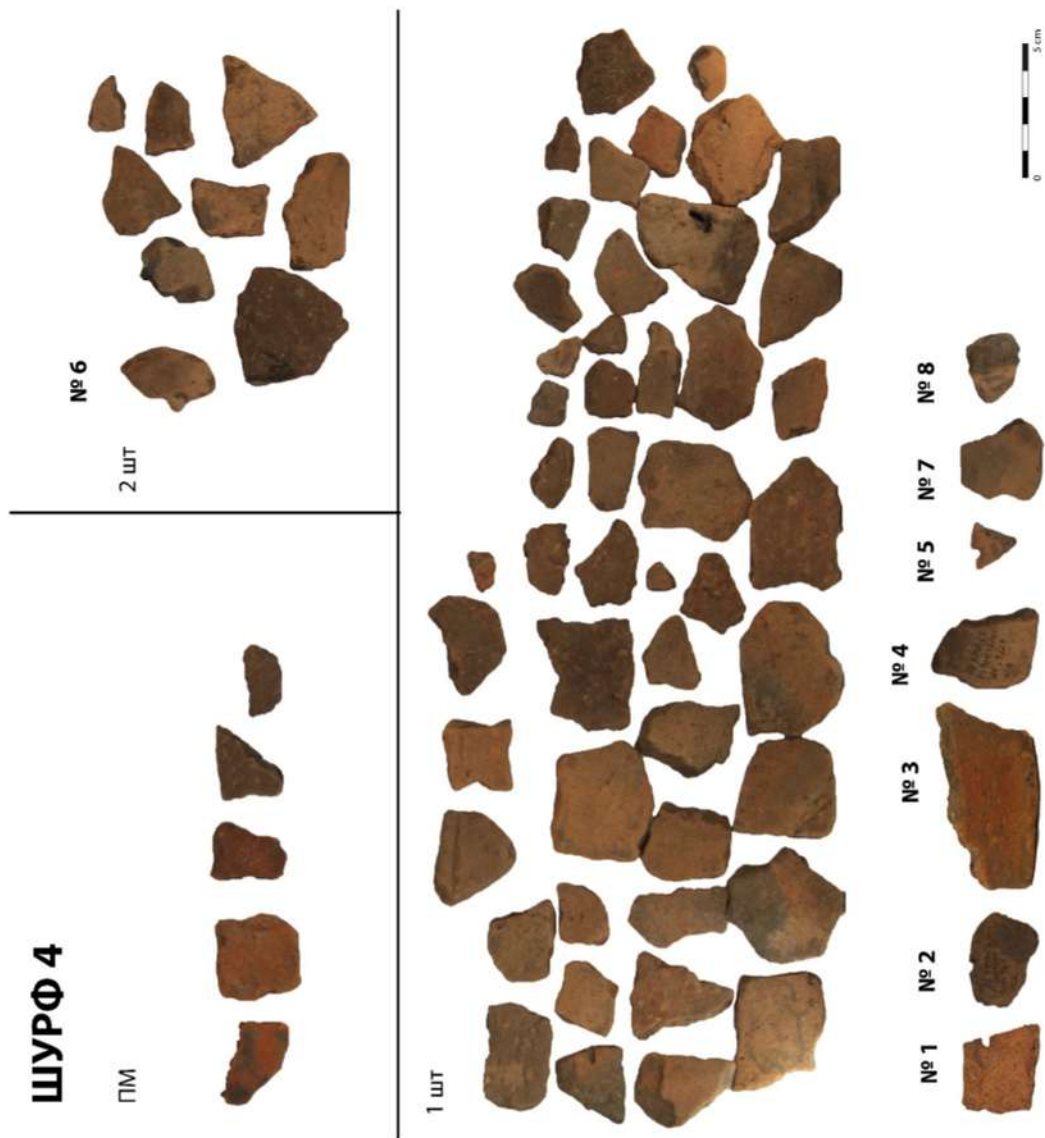

Рис. 51. Ворожба, шурф 4, знахідки.

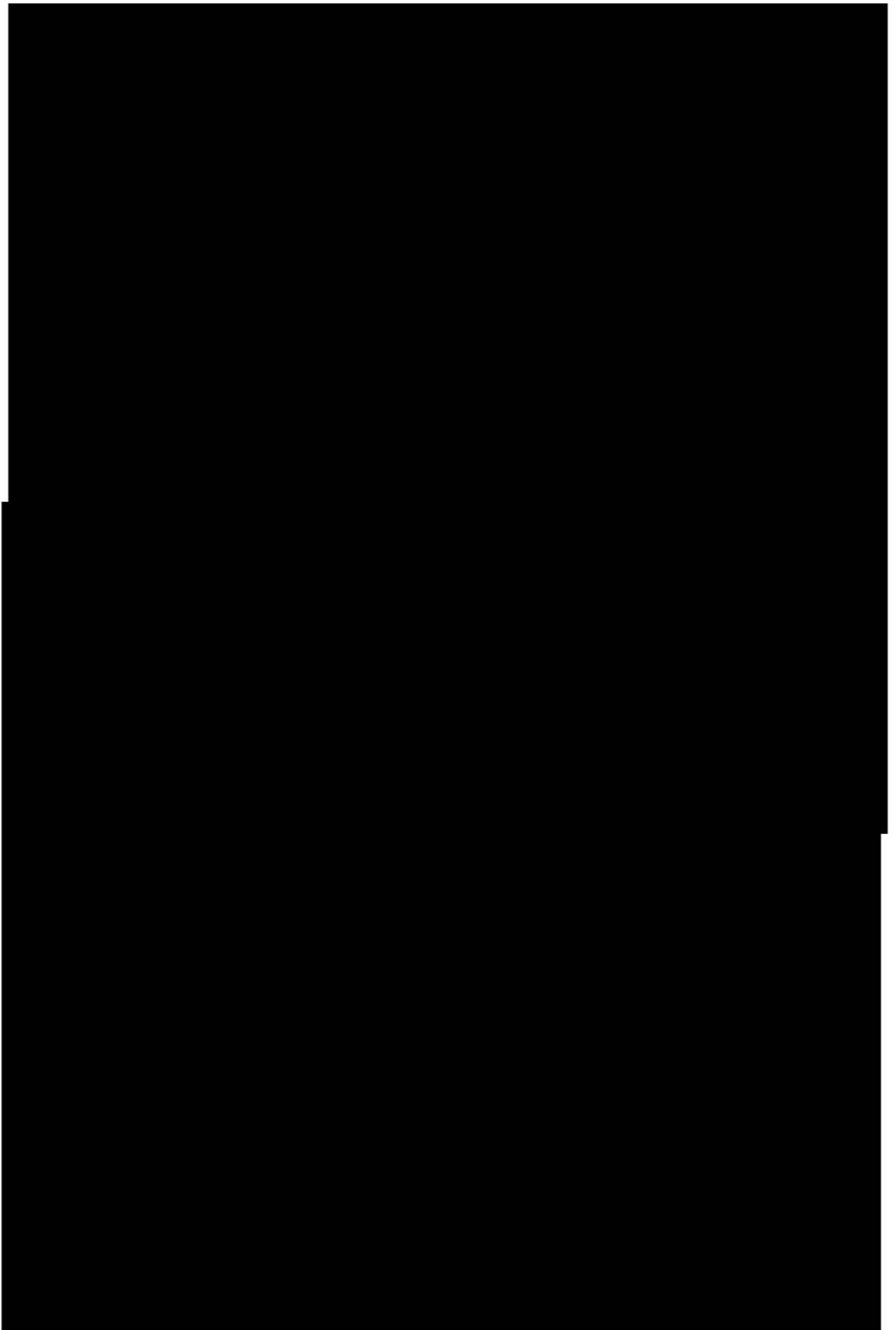

Рис. 53. Пісківка, шурф 1.

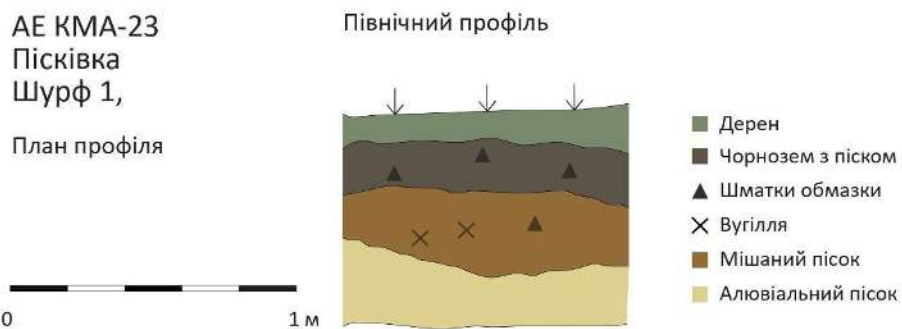

Рис. 54. Пісківка, шурф 1, стратиграфія.

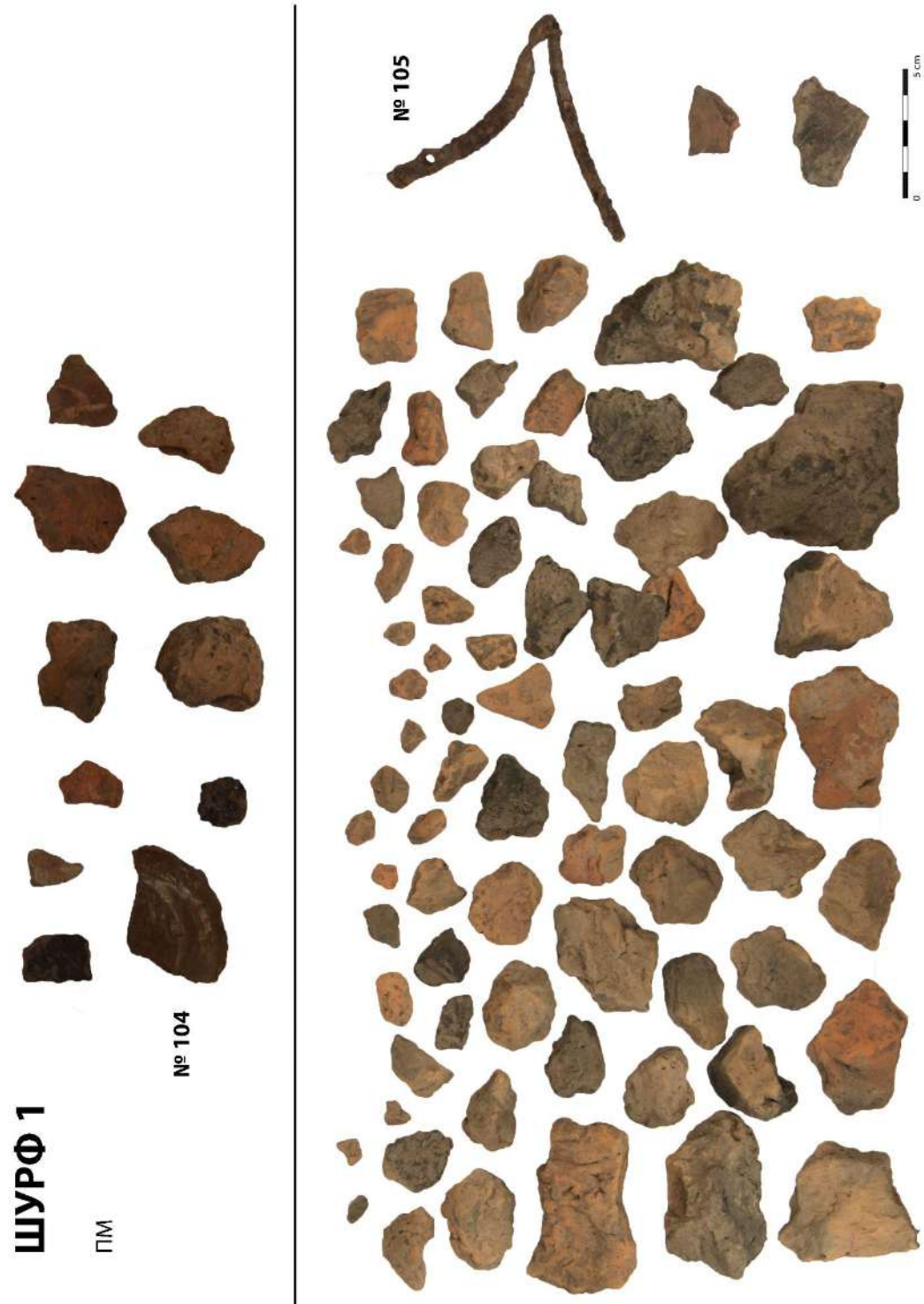

Рис. 55. Пісківка, шурф 1, знахідки.

ПОЛЬОВИЙ ОПИС

№	Назва західки	Пункт	Квадрат	Глибина	Кількість	Примітки
1	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
2	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
3	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
4	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
5	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
6	Виріб з глини	Малий Вистороп	Шурф 4	2 шт	1	тягарець?
7	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
8	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
9	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1	ПМ	1	
10	Уламок пісковика	Малий Вистороп	Розкоп 1 В4	1 шт	1	
11	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1 С5	1 шт	1	
12	Фрагмент вінця гончарної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 В4	1 шт	2	
13	Фрагмент стінки гончарної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 А4	1 шт	1	
14	Фрагмент вінця гончарної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 А4	1 шт	1	
15	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1	ПМ	1	
16	Уламок пісковика	Малий Вистороп	Розкоп 1 В2	2 шт	1	
17	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 А2	2 шт	1	
18	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 В1	2 шт	1	Розвал 1
19	Фрагмент стінки ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 В1	2 шт	2	Розвал 1

20	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 В1	2 шт	1	
21	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 С2	2 шт	1	
22	Ворворка бронзова	Малий Вистороп	Розкоп 1	ПМ	1	
23	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 С1	2 шт	1	
24	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	1 шт	1	
25	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	1 шт	1	клеїться з №26
26	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	клеїться з №25
27	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	
28	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	
29	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	
30	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	
31	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1 С4	2 шт	1	
32	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1 ПМ	ПМ	1	
33	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1 ПМ	ПМ	1	
34	Фрагмент залізного ножа	Малий Вистороп	Розкоп 1 ПМ	ПМ	1	
35	Фрагмент виробу з заліза	Малий Вистороп	Розкоп 1 ПМ	ПМ	1	стрижень
36	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	
37	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	
38	Кварцит	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	базальт?
39	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	
40	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	
41	Фрагмент вінця	Малий	Розкоп 2	1 шт	1	?

	мініатюрної посудини	Вистороп				
42	Фрагмент стінки мініатюрної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	?
43	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	2	
44	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
45	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
46	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
47	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
48	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
49	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
50	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
51	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
52	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
53	Кварцит	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
54	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
55	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
56	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
57	Фрагмент придонної частини ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
58	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
59	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
60	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
61	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Розкоп 2 А1	2 шт	1	
62	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А4	2 шт	1	клеїться з №64

63	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А4	2 шт	1	
64	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А4	2 шт	1	клеїться з №62
65	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А4	2 шт	1	
66	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	2 шт	1	
67	Фрагмент придонної частини ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	2 шт	1	
68	Глиняне прясло	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	2 шт	1	
69	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
70	Стінка ліпної посудини зі слідами ремонту	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
71	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
72	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
73	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
74	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	клеїться з №75
75	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	клеїться з №74
76	Кварцит	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
77	Глиняне прясло	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
78	Виріб з глини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
79	Фрагмент придонної частини ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	ПМ	1	
80	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 9	ПМ	1	
81	Кварцит	Малий Вистороп	Шурф 9	1 шт	1	
82	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	1	
83	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	1	
84	Фрагмент дна ліпної	Малий	Шурф 8	ПМ	1	

	посудини	Вистороп				
85	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	1	
86	Фрагмент горла амфори	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	1	
87	Камінь	Малий Вистороп	Шурф 8	1 шт	1	
88	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Шурф 8	2 шт	1	
89	Фрагмент залізного виробу	Малий Вистороп	Шурф 10	ПМ	1	
90	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	ПМ	1	
91	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	клеїться №92
92	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	клеїться №91
93	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
94	Кварцит	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
95	Фрагмент ручки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
96	Фрагмент ручки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
98	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
99	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
100	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
101	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	2	Розвал 2
102	Фрагмент стінки ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	Розвал 2
103	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Пункт 3	ПМ	1	
104	Фрагмент вінця гончарної посудини (з глазуррю?)	Пісківка	ПМ	ПМ	1	
105	Виріб з заліза	Пісківка	Шурф 1	1 шт	1	

106	Фрагмент стінки грецької амфори	Ворожба	Шурф 2	1 шт	1
107	Фрагмент вінця ліпної посудини	Ворожба	Шурф 2	1 шт	1
108	Фрагмент вінця ліпної посудини	Ворожба	Шурф 3	0	1
109	Фрагмент денця ліпної посудини	Ворожба	Шурф 4	0	1
110	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	1 шт	1
б/н	Вироби з глини (?)	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	2
б/н	Вироби з глини (?)	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	2
б/н	Гематит	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	2
б/н	Гематит	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1
б/н	Гематит	Малий Вистороп	Шурф 9	ПМ	1
б/н	Кам'яне вугілля	Пісківка	ПМ	ПМ	1
б/н	Камінь	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	2
б/н	Камінь	Малий Вистороп	Шурф 10	2 шт	2
б/н	Обмазка	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	5
б/н	Обмазка	Малий Вистороп	Розкоп 2 А1	2 шт	2
б/н	Обмазка	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	4
б/н	Обмазка	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	2
б/н	Обмазка	Малий Вистороп	Пункт 2	ПМ	1
б/н	Обмазка	Пісківка	ПМ	ПМ	5
б/н	Обмазка	Пісківка	Шурф 1	1 шт	72
б/н	Обмазка	Ворожба	Шурф 2	1 шт	6
б/н	Обмазка	Ворожба	Шурф 1	1 шт	4

б/н	Обмазка (уламок вінця?)	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
б/н	Обмазка (уламок вінця?)	Ворожба	Шурф 2	1 шт	1	
б/н	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
б/н	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	1 шт	1	
б/н	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	2	
б/н	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	2 шт	1	
б/н	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1	ПМ	17	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 С4	1 шт	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 В4	1 шт	4	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 А4	2 шт	4	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 А3	2 шт	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 А5	1 шт	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 А5	2 шт	2	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 А2	2 шт	2	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 А1	2 шт	3	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 С4	2 шт	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 С1	2 шт	3	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 С2	2 шт	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 В1	2 шт	4	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 1 В3	2 шт	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	46	

б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 4	2 шт	7	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 4	ПМ	5	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 5	1 шт	13	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	20	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 5	ПМ	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	43	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	50	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	34	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 2 А1	1 шт	6	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 2 А1	2 шт	7	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 2 А4	2 шт	14	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	2 шт	5	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 9	1 шт	8	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	4	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 8	1 шт	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 8	2 шт	1	
б/н	Фрагмент стінки ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	ПМ	1	
б/н	Фрагмент стінки ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	15	
б/н	Фрагмент стінки ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	2 шт	3	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Пункт 1	ПМ	2	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Пункт 2	ПМ	5	
б/н	Фрагменти стінок ліпних	Малий	Пункт 3	ПМ	2	

	посудин	Вистороп				
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Пісківка	ПМ	ПМ	5	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Пісківка	Шурф 1	1 шт	2	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Ворожба	Шурф 2	1 шт	11	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Ворожба	Шурф 4	0	7	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Ворожба	Шурф 1	0	9	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Ворожба	Шурф 3	0	3	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Шурф 9	2 шт	1	
б/н	Фрагменти стінок ліпних посудин	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	34	

Всього: 646 знахідок

ІНВЕНТАРНИЙ ОПИС

№	Назва західки	Пункт	Квадрат	Глибина	Кількість	Примітки
1	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
2	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
3	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
4	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
5	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
6	Виріб з глини	Малий Вистороп	Шурф 4	2 шт	1	тягарець?
7	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
8	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 4	1 шт	1	
9	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1	ПМ	1	
10	Уламок пісковика	Малий Вистороп	Розкоп 1 В4	1 шт	1	
11	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1 С5	1 шт	1	
12	Фрагмент вінця гончарної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 В4	1 шт	2	
13	Фрагмент стінки гончарної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 А4	1 шт	1	
14	Фрагмент вінця гончарної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 А4	1 шт	1	
15	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1	ПМ	1	
16	Уламок пісковика	Малий Вистороп	Розкоп 1 В2	2 шт	1	
17	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 А2	2 шт	1	
18	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 В1	2 шт	1	Розвал 1
19	Фрагмент стінки ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 В1	2 шт	2	Розвал 1

20	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 В1	2 шт	1	
21	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 С2	2 шт	1	
22	Ворворка бронзова	Малий Вистороп	Розкоп 1	ПМ	1	
23	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 1 С1	2 шт	1	
24	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	1 шт	1	
25	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	1 шт	1	клеїться з №26
26	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	клеїться з №25
27	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	
28	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	
29	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	
30	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Шурф 5	2 шт	1	
31	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1 С4	2 шт	1	
32	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1 ПМ	ПМ	1	
33	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколами	Малий Вистороп	Розкоп 1 ПМ	ПМ	1	
34	Фрагмент залізного ножа	Малий Вистороп	Розкоп 1 ПМ	ПМ	1	
35	Фрагмент виробу з заліза	Малий Вистороп	Розкоп 1 ПМ	ПМ	1	стрижень
36	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	
37	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	
38	Кварцит	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	базальт?
39	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	
40	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	
41	Фрагмент вінця	Малий	Розкоп 2	1 шт	1	?

	мініатюрної посудини	Вистороп				
42	Фрагмент стінки мініатюрної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	1	?
43	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Розкоп 2	1 шт	2	
44	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
45	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
46	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
47	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
48	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
49	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
50	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
51	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
52	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
53	Кварцит	Малий Вистороп	Розкоп 2	2 шт	1	
54	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
55	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
56	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
57	Фрагмент придонної частини ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
58	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
59	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
60	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Розкоп 2	3 шт	1	
61	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Розкоп 2 А1	2 шт	1	
62	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А4	2 шт	1	клеїться з №64

63	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А4	2 шт	1	
64	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А4	2 шт	1	клеїться з №62
65	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А4	2 шт	1	
66	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	2 шт	1	
67	Фрагмент придонної частини ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	2 шт	1	
68	Глиняне прясло	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	2 шт	1	
69	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
70	Стінка ліпної посудини зі слідами ремонту	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
71	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
72	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
73	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
74	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	клеїться з №75
75	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	клеїться з №74
76	Кварцит	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
77	Глиняне прясло	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
78	Виріб з глини	Малий Вистороп	Розкоп 2 А2	3 шт	1	
79	Фрагмент придонної частини ліпної посудини	Малий Вистороп	Розкоп 2	ПМ	1	
80	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 9	ПМ	1	
81	Кварцит	Малий Вистороп	Шурф 9	1 шт	1	
82	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	1	
83	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	1	
84	Фрагмент дна ліпної	Малий	Шурф 8	ПМ	1	

	посудини	Вистороп				
85	Фрагмент дна ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	1	
86	Фрагмент горла амфори	Малий Вистороп	Шурф 8	ПМ	1	
87	Камінь	Малий Вистороп	Шурф 8	1 шт	1	
88	Фрагмент глиняного прясла	Малий Вистороп	Шурф 8	2 шт	1	
89	Фрагмент залізного виробу	Малий Вистороп	Шурф 10	ПМ	1	
90	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	ПМ	1	
91	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	клеїться №92
92	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	клеїться №91
93	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
94	Кварцит	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
95	Фрагмент ручки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
96	Фрагмент ручки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
98	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
99	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
100	Фрагмент стінки грецької амфори	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	
101	Фрагмент денця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	2	Розвал 2
102	Фрагмент стінки ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 10	1 шт	1	Розвал 2
103	Фрагмент вінця ліпної посудини з проколом	Малий Вистороп	Пункт 3	ПМ	1	
104	Фрагмент вінця гончарної посудини (з глазуррю?)	Пісківка	ПМ	ПМ	1	
105	Виріб з заліза	Пісківка	Шурф 1	1 шт	1	

106	Фрагмент стінки грецької амфори	Ворожба	Шурф 2	1 шт	1	
107	Фрагмент вінця ліпної посудини	Ворожба	Шурф 2	1 шт	1	
108	Фрагмент вінця ліпної посудини	Ворожба	Шурф 3	0	1	
109	Фрагмент денця ліпної посудини	Ворожба	Шурф 4	0	1	
110	Фрагмент вінця ліпної посудини	Малий Вистороп	Шурф 5	1 шт	1	

Всього: 110 знахідок

**ДОДАТОК 1. АРХЕОЗООЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПАМ'ЯТКИ МАЛИЙ ВИСТОРОП ЗА МАТЕРІАЛАМИ
РОЗКОПОК 2023 РОКУ**

З археологічної пам'ятки Вистороп, досліджуваної у 2023 році, отримано 36 фрагментів кісток тварин. Кістки сильно фрагментовані, хоча слідів від гострих предметів на них не виявлено. Серед матеріалів не було цілих кісток. Визначити вдалося 13 фрагментів.

Два фрагменти кісток належало корові. Одна — нижня частина лівої плечової кістки, яка належала особині, старшій 12-18 місяців. Ще одна кістка — нижній зуб, який належав особині віком від 5 до 16 місяців.

Один фрагмент належав дрібній рогатій худобі — зуб з нижньої щелепи, який належав особині віком 39-46 місяців. Найбільша довжина зуба була 24,3 мм, ширина — 8,4 мм.

Коню належало шість зубів — один з нижньої щелепи і п'ять з верхньої. З них чотири зуби верхньої щелепи належали одній особині коня.

Чотири фрагменти належали свині: три — фрагменти нижньої щелепи і один зуб. Всі знахідки походять з Розкопу 2, А2, 3 шт., тож, ймовірно, належать одній особині. За одним з фрагментів нижньої щелепи вдалося встановити вік особини — 14-23 місяці.

Невизначених було 23 фрагменти кісток. Серед них два фрагменти обпалені, чорного кольору.

Шифр	Вид	Частина тіла	Кількість фрагментів кісток	Вік	Обпалення, колір
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, 1 шт	Корова	Плечова	1	Старше 12-18 місяців	
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, А1, 1 шт	Корова	Зуб	1	5-8 місяців	

АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, А1, 2 шт	ДРХ	Зуб	1	39-46 місяців	
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, А2, 3 шт	Кінь	Зуб	1		
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 1, А1	Кінь	Зуб	4		
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, 1 шт	Кінь	Зуб	1		
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, А2, 3 шт	Свиня	Нижня щелепа	1	14-23 місяці	
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, А2, 3 шт	Свиня	Нижня щелепа	2		
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, А2, 3 шт	Свиня	Зуб	1		
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, 2 шт	Невизн ачена		9		

АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, А2, 3 шт	Невизн ачена		5		
АЕ КМА-23 м. Вистороп Шурф 4, 1 шт	Невизн ачена		3		
АЕ КМА-23 м. Вистороп Шурф 2, 1 шт	Невизн ачена		1		
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 1, А4, 2 шт	Невизн ачена		2		2 - чорна
АЕ КМА-23 м. Вистороп Розкоп 2, А2, 2 шт	Невизн ачена		2		
АЕ КМА-23 м. Вистороп Шурф 9, 1 шт	Невизн ачена		1		

Михайло Кублій,

к.і.н, науковий співробітник

відділу біоархеології ІА НАН України